

II RIIGIKOGU

9. istungjärk. **Protokoll nr. 290 (38).** 1925. a.

II Riigikogu koosolek 3. detsembril 1925. a. kell 5. p. 1.

Kokku on tulnud 85 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: sõjaminister **J. Soots**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, siseminister **K. Einbund**, teedeminister **K. Virma**, põllutöökaminister **A. Kerem**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**.

Päevakord:

1. Üldise arvepidamise seaduse (S. K. VIII k. 2. j. 1914. a. väljaanne) § 373. märkus 1. muutmise seadus — III lugemisel.
2. Majanduskoolide seadus — III lugemisel.
3. Vabatahtliku tuletõrje ühingute tuletõrje komandode liikmete pensioni- ja toetusraha seadus — III lugemisel.
4. Posti-telegraafi seaduse täiendamise seadus — III lugemisel.
5. Notariaalseaduse VI jaotuse (S. K. XVI k. I j. 1914. a. väljaanne) muutmise seadus — III lugemisel.
6. Ainete hindade ja veokulude üle andmete kogumise seadus — III lugemisel.
7. Randvere-Piirita tee õiendamiseks maa võõrandamise seadus — III lugemisel.
8. Hangeldamise (spekulatsiooni) ja liigkasuvõtmise vastu antud määruse § 19. muutmise seadus — III lugemisel.
9. Endise Eestimaa avaliku hoolekande asutuse varanduste Tallinna linnale andmise seadus — III lugemisel.
10. Üldise arveseaduse täiendamise seadus — III lugemisel.
11. Tsiiviilkohtupidamise seaduse muutmise seadus varanduste aresti alla panemise, hoiuleandmise ja müügi asjus — III lugemisel.
12. Piimasaaduste väljaveo kontrolli seaduse muutmise seadus — III lugemisel.
13. Seisuste kaotamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
14. Põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
15. Riigiteenijate ühekordse toetuse seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
16. Välismaalastele kinnisvarade omandamise ja kasutamise keelu osalise kaotamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.
17. Eesti riigikontrolli ajutise seaduse täiendamise seadus — riigikontrolli seaduse komisjoni ettepanek.
18. Tsiiviilkohtupidamise seaduse muutmise seadus kohtuotsuste täitmise asjus — üldkomisjoni ettepanek.
19. Petserimaal ja Narva-tagusel maa-alal valla vaestelastekohtute asutamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.
20. Sõjaministeeriumile laske- ja laagriplosi asutamiseks Petseri maakonnas tarvikkude maa-alade sundvõõrandamise seadus — üldkomisjoni ettepanek.
21. Riigi turbatööstuse põhimäärused — I lugemisel.
22. Ühingute ja nende liitude seadus — üldkomisjoni ettepanek.
23. Ühingute, seltside, ühisuste ja nende liitude registreerimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.
24. Mõnede seltside, ühisuste ja nende liitude likvideerimise seadus — üldkomisjoni ettepanek.
25. Falkspargi Tallinna linnale üleandmise seadus — üldkomisjoni ettepanek.
26. Vähemusrahvuste keelte seadus — üldkomisjoni ettepanek.
27. Eesti vabariigi keele seadus — üldkomisjoni ettepanek.
28. Riigi 1925. a. lisaelarve nr. 3 — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
29. Riigiasutustes ja ettevõtetes töötavate tööliste pensioniseadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
30. Maakorralduse seadus — maakomisjoni ettepanek.
31. Seaduseelnõu tulitikutööstuse kohta aktsiisimaksu maksmise ja tulitikkude müügi korraldamiseks — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **T. Kalbus**.
Sekretäri kohal abisekretäär **L. Raudkepp**.

Koosolek algab kell 5.10 min.

1. Päevakorra vastuvõtmine. Juhataja **T. Kalbus:** Avan Riigikogu koosoleku.

J. Vain (stp): Teen ettepaneku, võtta tänasesse päevakorda kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldamise seadus ja paigutada nende eelnõude järele, mis on kolmandal lugemisel, see on nimelt 12. päevakorra-punkti järele. (A. Anderkopp, tõer: Aga vanematekogu otsus?) Väga võimalik, et vanematekogu otsus oli tänasesse päevakorda võtta kergemasisulisi seaduseelnõusid. Mina põhjendan oma ettepanekut aga sellega, et läbi-rääkimised, mis peeti täna selle seaduseelnõu juures, olid väga kergesisulised, ja sellepärast mingisuguseid takistusi ei ole eelnõu päevakorda võtmiseks.

K. Tamm (põl): Mina vaidlen selle ettepaneku vastu asja kiirustamise mõttes. Kui rühmadele aega antakse oma keskel mingisugusele kokkuleppele jõuda selle küsimuse lahendamise kohta, siis suudaksime meie seda küsimust palju kergemini lahendada, kui sel teel, et iga rühm saadab oma esitaja siia kõnetooli. Tõepoolest kui meie selle tee valiksime, siis võiks loota selle küsimuse kergemal teel lahendamist. See tee, mida mööda praegu käime, võtaks palju enam aega, kui see, mida mina soovitan, nimelt antagu rühmadele aega omavahel kokkuleppele jõuda. Panen ette, tehtud ettepanek tagasi lükata.

Juhataja **T. Kalbus:** Rkl. Vain'i poolt on ettepanek tehtud, võtta 13. päevakorrapunkti kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud. (Hüüded: Ära luge! (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 23, vastu 30 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Järgmine punkt on üldise arvepidamise seadus (S. K. VIII k. 2. j. 1914. a. väljaanne) § 373. märkus 1. muutmise seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja rkl. Amberg'i puudumise pärast jääb see punkt vahele, ja Riigikogu läheb päevakorras edasi.

2. Majanduskoolide seadus— Hariduskomisjoni aruandja **H. Bauer** III lugemisel. kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—78.

Majanduskoolide seadus.

I. Üldmäärused.

A. Laad.

§ 1. Majanduskoolide ülesandeks on majandusliku kutsehariduse andmine oma

õpilastele, nende ettevalmistamine teenistusele riigi- ja omavalitsuse asutustes, ärides, kontorites, pankades, ühistegelistes ettevõtetes ja teistel majanduslikudel aladel. Nende koolide nimetuse kohta igal üksikul alal teeb haridusministeerium eraldi korraldused.

§ 2. Majanduskoolid võivad olla ühis- või lahuskoolid — selle järgi, kuidas otsustab kooli ülevalpidaja.

B. Asutamine ja ülevalpidamine.

§ 3. Majanduskoolid asutatakse ja peetakse üleval kas riigi, omavalitsuse, era- seltside või eraisikute poolt.

§ 4. Riigi poolt ülevalpeetava majanduskooli avamine sünnib Vabariigi Valitsuse otsusel haridusministri ettepanekul peale tarviliku krediidi määramise Riigikogu poolt. Teiste majanduskoolide avamise küsimuse otsustab haridusministeerium vastava maakonnavõi linnavalitsuse ettepanekul.

§ 5. Omavalitsuste poolt ülevalpeetavate avalikkude majanduskoolide õpetajate palgad maksab riik. Avalikkude koolide aset täitvate eramajanduskoolide õpetajate palgade riigi kanda võtmine kui ka omavalitsuse poolt avatavatele majanduskoolidele määratava ühe- kordse toetuse andmine kunni 50% sisseseade kuludest sünnib Vabariigi Valitsuse otsusel haridusministri ettepanekul peale tarviliku krediidi lubamise Riigikogu poolt.

§ 6. Riigi majanduskooli sulgumine ja teiste riigi poolt õpetajate palgakade toetust- saavate majanduskoolide toetamise lõpetamine sünnib Vabariigi Valitsuse sellekohase otsuse põhjal.

§ 7. Riigi majanduskoolides määrab õppe- maksu suuruse kui ka õppemaksust vabastatava kehvemate õpilaste protsendi alam- määra haridusministeerium, teistes majandus- koolides, mille ülespidamist riik toetab, kooli ülevalpidaja haridusministeeriumi kinnitusel.

§ 8. Õppemaksust avalikkudes koolides sissetulnud summad moodustavad kooli eri- summad, mida tarvitab kooli ülevalpidaja sama kooli tarvete täitmiseks, eeskätt õppe- vahendite muretsemiseks ja õpilaste toeta- miseks.

§ 9. Majanduskoolide juures võib avada haridusministeeriumi poolt kinnitatavate mää- ruste põhjal ühiselumaja õpilastele.

§ 10. Kooli asutamisel, ümbermuutmisel ja korraldamisel tuleb täita nõudeid, mis koolimajade, kooli kõrvalhoonete ja sisse- seadete ning asukoha kohta on ette nähtud sellekohastes haridusministeeriumi erimäärus- tes.

§ 11. Majanduskoolide juures võib hari- dusministeeriumi poolt kinnitatavate määruste

ja õppekavade järgi avada majandusliku laadiga täiendus- ning eriklasse, kursusi ja õpilaskoole.

Majanduslikke õpilaskoole võib korraldada ka eraldi majanduskoolist.

D. Õppeaeg.

§ 12. Majanduskooli kursus kestab vähemalt kolm aastat (kuus semestrit).

§ 13. Kooliaasta kestab 1. augustist kuni järgmise aasta 31. juulini.

§ 14. Tegelik õppetöö majanduskoolis kestab kuni 38 nädalat aastas, vastavalt kooli iseloomule.

Õppetöö alguse, lõpu, vaheajad ja üldised ning kohalikud pühad määrab ära haridusministeerium, silmas pidades kohalikke olusid.

§ 15. Majanduskoolid jagunevad õppeaastate või semestrite arvule vastavalt klassideks, mis nimetatakse õppeaastate või semestrite järgi I, II, III, jne. klassiks (semestriklassiks).

E. Ülevalve, juhatamine ja korraldamine.

§ 16. Majanduskoolid alluvad (omavalitsuse ja erakoolid maakonna või linna koolivalitsuse kaudu) haridusministeeriumile ja korraldavad oma tegevust viimase poolt antavate juhtnõrude ja määruste järgi.

Üksiku majanduskooli tegevust juhivad ja korraldavad: a) kooli juhataja, b) pedagoogikanõukogu, d) hoolekogu ja e) lastevanemate komitee, kus see olemas.

II. Õppe- ja kasvatusosa.

§ 17. Majanduskoolides õpetatakse:

- a) keeli,
- b) üldhariduslikke aineid,
- d) kutsealalisi eriaineid ja
- e) kutsealal tarvilikke oskusi.

Ühtlasi korraldatakse vastav oskuspraktika.

Keeltest ja üldhariduslikest ainetest õpetatakse neid, mis vastaval kutsealal tarvilikud, kusjuures nende läbivõtmise ulatus ja laad (§ 18) määratakse vastavalt kutseala vajadustele. Teistest ainetest õpetatakse laulmist, võimlemist ja vabatahtliku aინena usuõpetust.

§ 18. Avalikkudes majanduskoolides määrab ainetiku ja paneb maksma tunni- ja õppekavad haridusministeerium, teistes majanduskoolides — kooli ülevalpidaja haridusministeeriumi kinnitusele.

Pedagoogikanõukogud võivad maakonna või linna koolivalitsuse, riigikoolides haridusministeeriumi, loal ette võtta vähemaid ajutisi muudatusi tunni- ja õppekavades.

§ 19. Kõigi sunduslike, valitavate ja vabatahtlike õppeainete nädalatundide koguarv ei tohi ühe õpilase kohta ulatuda üle 36.

§ 20. Lõpetamiseks kulub normaalselt aastaklassis üks õppeaasta, semestriklassis pool õppeaastat (18—19 nädalat). Erakorraliselt võivad anderikkad õpilased, kes pedagoogikanõukogu poolt korraldatud katsumistel vastavaid teadmisi avaldavad, klassi lõpetada ka lühema ajaga.

§ 21. Õpilast ei või jätta ühte aastaklassi kauemaks kui kaheks õppeaastaks, semestriklassi kauemaks kui üheks aastaks— Kui õpilane selle aja kestel klassi kursust ei ole lõpetanud, arvatakse ta koolist lahkunuks. Iseäralikkudel põhjustel võib haridusministeeriumi loaga õpilast ka kauemaks ajaks klassi jätta.

§ 22. Õpilased viiakse ühest klassist teise ja tunnustatakse kooli kursuse lõpetanuks pedagoogikanõukogu otsusega õpilase üldise õppetöö edu ja vaimlise arenemise põhjal, haridusministeeriumi poolt määratud korras.

§ 23. Õpilaste normaalarv klassis on 40. Ainult erakorralistel juhtumistel tohib õpilaste arv tõusta kuni viiekümneni. Koolides, kus riik õpetajate palgad maksab, on uute kõrvalklasside avamiseks ja iga-aastaseks edasipidamiseks haridusministeeriumi luba tarvilik.

§ 24. Igas majanduskoolis peavad olema tarvilikud õppevahendid ja õpilaste ning õpetajate raamatukogud.

§ 25. Igas majanduskoolis peab olema kooliapteek tarvilike arstimisvahenditega.

III. Õpilased.

§ 26. Majanduskooli esimesse klassi võetakse vastu algkooli kuue klassi lõpetajaid ilma eksamita ja ajutiselt sellekohase eksamiga neid, kes ei ole 6-klassilise algkooli kursust lõpetanud. On kooli astuda soovijaid enam kui koolis vabu kohti, võetakse õpilasi vastu võistluseksamiga, samuti võib pedagoogikanõukogu eksamit nõuda, kui kooli esimesse klassi astujal algkooli kursuse lõpetamisest enam kui üks kooliaasta on möödunud.

§ 27. Kõrgematesse klassidesse ja kooliaasta kestel võetakse vastu kooli astuda soovijaid vastava eksamiga.

§ 28. Majanduskooli astuda soovijad, nende vanemad või eestkostjad annavad kooli juhatajale palvekirja ja lisavad sinna juurde: 1) tunnistuse eelhariduse kohta, 2) vanuse, rahvuse ja riikkondsuse tunnistuse. Kooliastujad vaadatakse läbi kooliarsti poolt. Vastu ei võeta neid, kelle tervislik seisukord kaasõpilastele kardetav.

§ 29. Enne kursuse lõpetamist koolist lahkuvale õpilasele annab kool tema töö tagajärgede kohta sellekohase tunnistuse.

§ 30. Majanduskooli kursuse lõpetajale antakse lõputunnistus. Lõpetajate erioigused ametisse astumisel määratakse vastavate ametite kohta käivates seadustes.

§ 31. Avaliku majanduskooli aastaklassi kursuse lõpetamine annab avalikus teenistuses samad õigused, kui avaliku keskkooli vastava õppeaasta klassi lõpetamine.

§ 32. Majanduskooli õpilased saavad sõjaväkke astumiseks ajapikendust kunni 21. eluaasta lõpuni.

§ 33. Eramajanduskoolide õpilased võivad saada avalikkude majanduskoolide õpilaste õigused haridusministeeriumi otsuse põhjal.

IV. Ametisolevad isikud.

§ 34. Majanduskoolis on ametis järgmised isikud: 1) juhataja, 2) õpetajad, 3) arst ja 4) teenijad.

§ 35. Majanduskooli juhatajaks võib olla isik, kes on omandanud kõrgema hariduse, õpetaja kutse ning tarviliku pedagoogilise vilumuse ühes vastava ettevalmistusega majanduskooli erialal.

Haridusministeeriumil on õigus kinnitada majanduskooli juhatajaiks isikuid, kes oma hariduse poolst käesoleva paragrahvi nõuetele ei vasta, aga oma pedagoogilises ja erialalises tegevuses on silmapaistvad.

§ 36. Riigi kulul ülevalpeetava kooli juhataja määrab ametisse haridusministeerium. Teistes koolides valib teda kooli ülevalpidaja ja registreerib, või § 35. teises lõikes ettenähtud korral kinnitab ametisse — maakonna või linna koolivalitsuse ettepanekul — haridusministeerium.

§ 37. Koolijuhataja kohuseks on kooli õpetus- ja kasvatustöö ning majandusliku ala juhtimine, vastutus koolitöö korralikkuse ning kooli varanduse korrasoleku eest ja kooli asjaajamine kooskõlas seaduse määrustega ning pedagoogikanõukogu ja hoolekogu otsustega.

Eriti on juhataja ülesandeks:

a) kooli esitamine ja läbikäimine teiste asutustega ning üksikute isikutega;

b) kooliellu puutuvate küsimuste selgitamine ja ettepanemine otsustamiseks pedagoogikanõukogule ja hoolekogule;

d) tarvilikkude juhataste andmine õpetajale nende õpetuslikus ja kasvatuslikus töös;

e) tundide jaotamine õpetajate vahel igal aastal;

f) järelevalve ja hoolitsemine, et koolitöö takistamatult läheks ja kõik õpetajad ning

õpilased oma kohuseid korralikult täidaksid, kusjuures koolijuhatajal korratuste puhul on õigus õpetajaile teha märkusi ning hoiatusi ja tarbekorral neid ametist vabastamiseks ette panna;

g) õpetajate koolitööst vabastamine, kuid mitte üle ühe nädala;

h) kooli aruannete ja eelarvete eelnõude kokkuseadmine;

i) kooliteenijate ametissemääramine ja ametist vabastamine ja

j) praktika ja koht soovitamine koolilõpetajaile võimaluse järele.

§ 38. Kui klasside arv majanduskoolis ulatab üle 9, siis valitakse § 40-da korras juhatajale abi.

Koolis, kus juhataja abi ei ole, määrab juhataja enese koolist puudumise ajaks õpetajate hulgast asetäitja.

Juhataja abi on kooli sisemises ning kasvatuslikus tegevuses abiks juhatajale ja täidab viimase puudumisel tema kohuseid.

§ 39. Majanduskooli õpetajaks võib olla isik, kellel on vähemalt keskkooli või majanduskooli eelharidus, oma erialal tarvilik ettevalmistus ning vilumus ja peale muu pedagoogiline ettevalmistus.

Majanduskooli eriaimate, oskuste ja oskuspraktika õpetajaiks võib haridusministeerium kinnitada isikuid, kes oma hariduse ja pedagoogilise ettevalmistuse poolst käesoleva paragrahvi nõuetele ei vasta, kuid kellel on oma erialal tarvilik ettevalmistus ja vilumus.

§ 40. Majanduskooli õpetajate kandidaate riigikoolides esitab haridusministeeriumile kinnitamiseks koolijuhataja. Teistes koolides esitab koolijuhataja õpetajate kandidaate kooli ülevalpidavale asutusele valimiseks; valitud isikud esitatakse koolivalitsuse kaudu haridusministeeriumile ametisse registreerimiseks või § 39. teises lõikes ettenähtud korral kinnitamiseks.

§ 41. Õpetajate kohuseks on õppe- ning kasvatustöö tegemine, pedagoogikanõukogu koosolekutest osavõtmine ning selle otsuste, kui ka koolijuhataja korralduste täitmine.

Õpetajal ei ole õigust lahti öelda temale määratud kasvatusloist ja tundidest oma erialal.

§ 42. Õppeaasta algul esitab õpetaja lähema töökava pedagoogikanõukogule kooskõlastamiseks ja heakskiitmiseks. Vähemalt iga poolaasta lõpul teatab õpetaja pedagoogikanõukogule, missugusel määral ta on suutnud kavas tähendatud nõudmisi täita.

§ 43. Koolist kui ka pedagoogikanõukogu koosolekult puudumise korral on õpetaja kohustatud sellest aegsasti koolijuhatajale teatama ühes puudumise põhjuste tähendamise.

§ 44. Kui õpetaja on sunnitud mõjuvatel põhjustel koolitööst kauemaks ajaks eemale jääma, siis valitakse temale silmas pidades üldisi riigiteenijate ja õpetajate kohta käivaid erimäärusi asetäitja kurni tema koolitöösse tagasitulekuni.

§ 45. Kasvatusülesannete ligemateks täitejateks üksikutes klassides määrab pedagoogikanõukogu õpetajate hulgast klassijuhatajad, kelle kohused ära määrab pedagoogikanõukogu haridusministeeriumi vastava instruksiooni põhjal.

§ 46. Avaliku majanduskooli ülevalpidaja on kohustatud palkama kooliarsti, kelle ülesandeks on õpilaste tervise eest hoolitsemine ning nende arstimine, valve kooliruumide tervishoidliku seisukorra järele ja nõuandmine pedagoogikanõukogule kooli tervishoidu puutuvais küsimustes. Tütarlaste-koolidesse ametisse määramisel on eesõigus naisarstil.

§ 47. Igas majanduskoolis on tarvilik arv teenijaid, kelle tööd koolijuhataja kindlaks määrab.

§ 48. Avalikkude majanduskoolide juhatajate, õpetajate, kooliarstide ja teenijate, teenistuse, palga, pensioni ja abiraha õigused nähakse ette sellekohastes seadustes.

V. Pedagoogikanõukogu.

§ 49. Pedagoogikanõukogu liikmeteks on:

- a) koolijuhataja;
- b) kõik kooli õpetajad;
- d) kooliarst;
- e) hoolekogu esitaja või hoolekogu puudumisel kooli ülevalpidaja esitaja;
- f) kaks lastevanemate esitajat.

Kui majanduskool töötab mõne teise kooli juures, moodustatakse ühine pedagoogikanõukogu nende küsimuste arutamiseks, mis ühised mõlemale koolile.

§ 50. Pedagoogikanõukogu ülesandeks on kooli kasvatus- ja õpetusküsimuste ning nendega lähemas ühenduses olevate muude kooliellu puutuvate küsimuste lahendamine. Eriti kuulub tema tegevuskonda:

- a) kasvatus- ja õppeviiside arutamine koolitöö viljakuse tõstmise sihis;
- b) lähemate töökavade arutamine;
- d) koolitööks tarvisminevate õppevahendite valik ja soetamine;
- e) õppetöö aruande vastuvõtmine;
- f) õpilaste vastuvõtmine, vastavasse klassidesse paigutamine kui ka koolist eemaldamine, viimasel juhtumisel teatades sellest linna või maakonna koolivalitsusele; riigikoolides haridusministeeriumile;
- g) õpilaste kõlblise ja vaimlise arenemise hindamine, lõpetajaile kooli lõputunnistuste

väljaandmine kui ka kehvemate õpilaste õppemaksust vabastamine;

h) õppetöö ja kooli korra käivate määruste väljatöötamine;

i) koolis tarvitataivate kasvatuslikkude abinõude üle otsustamine.

§ 51. Pedagoogikanõukogu koosolekuid peetakse tarviduse järgi.

§ 52. Koolijuhataja kutsub pedagoogikanõukogu kokku, kas enese algatusel või vähemalt 1/3 osa nõukogu liikmete ettepanekul.

§ 53. Pedagoogikanõukogu koosolekuid juhatab koolijuhataja või tema asetäitja.

§ 54. Pedagoogikanõukogu koosolekud on otsusvõimsed, kui neist osa võtab koolijuhataja või tema asetäitja ning vähemalt pool osa õpetajaist.

§ 55. Pedagoogikanõukogu koosoleku otsused tehakse liht häälteenamusega; kui hääled poolenevad, annab juhataja hääle enamuse. Kui koolijuhataja pedagoogikanõukogu otsusega ei ühine, võib ta küsimuse lõpuliuku otsustamiseks esitada riigikoolides haridusministeeriumile, teistes koolides linna või maakonna koolivalitsusele.

§ 56. Pedagoogikanõukogu valib oma liikmete hulgast üheks aastaks sekretäri ja raamatukoguhoidja.

VI. Hoolekogu.

§ 57. Riigikoolides haridusministeeriumi, teistes koolides kooli ülevalpidaja otsusel asutatakse majanduskooli juurde kooli hoolekogu.

§ 58. Kooli hoolekogu moodustavad:

- a) koolijuhataja,
- d) õpetajate esitaja, pedagoogikanõukogu valimisel,
- d) kooli ülevalpidaja asutuse 3 esitajat,
- e) lastevanemate 2 esitajat,
- f) kooliarst ja
- g) esitaja iga asutuse, isiku või toetajate

rühma poolt, kes kooli majanduslikult toetab vähemalt ühe viiendiku majanduslikkude kulude summa suuruses.

Kooli ülevalpidava asutuse esitajate volitused on maksvad 3 aastat, õpetajate ja lastevanemate esitajad valitakse igal sügisel peale õppetöö alguse üheks aastaks; toetajate esitajate volitused on maksvad selle eelarve aasta kestel, mil toetus antud.

Kõik koolis töötavad õpetajad võivad hoolekogu koosolekuist sõnaõigusega osa võtta.

§ 59. Hoolekogu ülesandeks on hoolitseda kooli eest üldse, eriti tema majandusliku külje eest. Selle ülesande täitmiseks kuulub tema tegevuskonda:

- a) õpilaste toitlus- ja tervisolude korraldamine;

b) vaesematele õpilastele toetuse muretsemine;

d) ettepanekute tegemine uute õppeainete sisseseadmise ning uute klasside või kursuste avamise asjus kooli ülevalpidajale;

e) kooli erikapitaalide valitsemine ja tarvitamine, kuivõrd see sellekohaste erimäärustega ei ole teisiti korraldatud;

f) kooli kinnis- ning vallasvara korrahoidmise järevalve;

g) kooli eelarve läbivaatamine;

h) kooli majapidamise, sissetulekute ja väljaminekute revideerimine;

i) kooli majandusliku aruande läbivaatamine ja oma tegevusaruande kokkuseadmine;

j) esitaja valimine pedagoogikanõukogusse.

§ 60. Hoolekogu esitajatel on õigus õpetustööd koolis pealt kuulata, kuid neil ei ole õigust teha klassis tähendusi ega õpetajatele üldse märkusi, — nad võivad oma arvamised ja tähelpanekud avaldada koolijuhatajale või hoolekogule.

§ 61. Hoolekogu valib oma liikmete hulgas iga kooliaasta algul üheks aastaks juhataja, tema asemiku ja sekretäri.

§ 62. Hoolekogu koosolekuid peetakse tarviduse järgi.

§ 63. Hoolekogu kokkukutsumine on juhataja või tema äraolekul tema asemiku ülesandeks. Hoolekogu kutsutakse erakorraliselt kokku, kui seda vähemalt kolm liiget või koolijuhataja nõuavad.

§ 64. Hoolekogu koosolek on otsusvõimne, kui sellest vähemalt pool liikmetest osa võtavad, nende hulgas hoolekogu ja kooli juhatajad või nende asemikud.

§ 65. Kui pedagoogikanõukogu ja hoolekogu arvamised lahku lähevad, otsustab küsimuse vastav koolivalitsus, riigikoolides haridusministeerium.

VII. Lastevanemate esitus.

§ 66. Kooli ja kodu vahel lähema ühenduse loomiseks kutsub koolijuhataja lastevanemate koosoleku kokku vähemalt üks kord aastas. Erakorraliselt võib lastevanemate koosoleku kokkukutsumist nõuda hoolekogu oma sellekohase otsuse põhjal.

§ 67. Vanemate koosoleku ülesandeks on kasvatus- ja õpetustöösse puutuvate küsimuste arutamine ja sooviavalduste esitamine pedagoogikanõukogule ja hoolekogule.

§ 68. Vanemate koosolek võib oma ülesannete täitmiseks erikommisjone valida.

§ 69. Vanemate koosoleku sellekohase otsuse põhjal asutatakse kooli juurde vanemate komitee, kuhu kuuluvad koolijuhataja, lastevanemate esitajad — iga klassi kohta kaks

— ning 2 õpetajat pedagoogikanõukogu valimisel. Lastevanemate esitajad valib vanemate koosolek lastevanemate või nende asemikkude hulgast. Kõik esitajad valitakse üheks aastaks.

Komitee valib enese keskelt esimehe, tema asemiku, laekahoidja ja sekretäri.

§ 70. Vanemate komitee aitab kooli ja kodu vahel ühendust alal hoida ning süvendada, arutab kasvatusküsimusi, püüab nõrgematele õpilastele paremat edasijõudmist võimaldada, muretseb kehvematele ainelist toetust, aitab õpilaste toitluse ja tervishoiu olusid korraldada ja organiseerib lastele kohaseid lõbustusi ning õppekäike.

§ 71. Vanemate komitee valib pedagoogikanõukogusse 2 ja kooli hoolekogusse 2 lastevanemate esitajat. Ühel selleks valitud esitajal on õigus õppetunde pealt kuulata ja märgatud puudustest tarbekorral koolijuhatajale või vanemate komitee koosolekule teatada, kuid tal ei ole õigust isiklikult mingisuguseid märkusi ega korraldusi teha.

Kus ei ole vanemate komiteed loodud, seal valitakse käesolevas paragrahvis tähendatud esitajad vanemate koosolekul.

§ 72. Vanemate komitee koosoleku kutsub kokku esimees tarviduse järgi. Koosolek on otsusvõimne, kui on koos vähemalt pooled liikmed, nende hulgas komitee esimees ja koolijuhataja või nende asetäitjad. Otsuse tegemiseks on tarvis, et selle poolt oleks enam kui pool koosolijaist. Kui hääled poolenevad, annab juhataja hääle ülekaalu.

§ 73. Vanemate komitee liikmete või § 71. tähendatud esitajate valimiseks on vanemate üldine koosolek otsusvõimne, kui sellest osa võtab $\frac{1}{5}$ kõigist kohalikkudest lastevanematest või nende asemikkudest, kellel selleks kirjalik volitus. Kui vanemate koosolek kokkutulnud liikmete vähese arvu pärast pidamata jääb, peetakse koosolek mitte varem kui ühe nädala pärast. Teistkordne koosolek on kokkutulnud liikmete arvu peale vaatamata otsusvõimne. Õpetajad võtavad osa vanemate koosolekust sõnaõigusega.

§ 74. Vanemate koosoleku algul valitakse koosoleku juhataja ja kirjatoimetaja. Otsused tehakse liht häälteenamusega. Koosoleku protokollid kinnitavad juhataja, kirjatoimetaja ja vähemalt kolm koosolekul valitud isikut allkirjadega.

VIII. Majanduskoolide õigused.

§ 75. Majanduskoolil on oma pitsat. Kõik koolisse puutuvad aktid, palvekirjad, kinnituskirjad jne. on vabad margimaksust; samuti on vabastatud kooli kinnisvara kõigist riigi- ja

kogukonna maksudest ning naturaalkohustustest.

§ 76. Majanduskoolide poolt korraldatud õppereisidest osavõtjad õpetajad ja õpilased saavad riigi raudteel ja laevadel sellekohastes Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud erimäärustes ettenähtud maksuta sõidu või hinnaalanduse.

§ 77. Majanduskoolide tarvidusteks haridusministeeriumi loal sissetoodavad õppevahendid, nende osad ja raamatud on tollimaksust vabad.

IX. Seaduse elluviimine.

Käesolev seadus hakkab maksma 1. augustist 1925 a., mis ajast tühistuvad sennimaksvad seadused kaubanduskoolide kohta.

Juhataja **T. Kalbus**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

3. Vabatahtliku tuletõrje ühingu tuletõrje komandode liikmete pensioni ja toetusraha seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **L. Johanson** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—3.

Vabatahtliku tuletõrje ühingu tuletõrjekomandode liikmete pensioni ja toetusraha seadus.

§ 1. Vabatahtliku tuletõrje ühingu tuletõrje komandode liikmetel, kes tuletõrje kohuste täitmise juures või selle tagajärjel saanud raskete haavade või vigastuste läbi töövõime osalt või täiesti kaotanud, samuti ka tuletõrje kohuste täitmisel surmasaanute perekonnaliikmetel on õigus pensioni ja toetusraha saada riigi- ja omavalitsuse teenijate pensioniseaduses ettenähtud alusel.

§ 2. Pensioni arvatakse:

a) ühisele juhatajale või komando juhatajale, nende abidele ja asetäitjatele — riigiteenijate 5. palgaastme palga järgi;

b) ühingu varahoidjale ja tema abile, jaoskondade juhatajatele ja nende abidele, adjutantidele — 8. palgaastme palga järgi;

c) kõigile teistele tuletõrjujatele 11. palgaastme palga järgi.

Märkus. Kui käesolevas seaduses tähendatud vabatahtlikkudel tuletõrjujatel ka oma elukutse järgi pensioniõigused on, siis maksetakse neile välja ainult see pension, kumb suurem on.

§ 3. Käesolevas seaduses ettenähtud tuletõrjujate pensionid maksetakse riigi summadest.

Juhataja **T. Kalbus**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

4. Posti-telegraafi seaduse täiendamise seadus — III lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Zimmermann** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Posti-telegraafi seaduse täiendamise seadus.

Posti-telegraafi seadus, S. K. XII köide, I jagu, täiendatakse järgmiselt:

§ 2. Teedeministril on õigus:

a) sisse seada uusi posti-telegraafi operatsioone;

b) maksma panna posti-telegraafi teenistusse puutuvaid määrusi;

c) avada posti-telegraafi asutustes Eesti panga agentuure kokkuleppel Eesti pangaga, toimetatavate pangaoperatsioonide eest riigi kasuks vastavat tasu võttes;

d) lubada postiasutustes müüa postiläbikäimises tarvitata vaid tarbematerjaale; müügist saadud summasid lubada ära kasutada nimeetatud materjalide muretsemiseks; ülejääkidest lubada moodustada posti-telegraafi-telefoni ametkonna teenijate olukorra parandamise erikapitaal, mille tarvitamise kohta teedeministri poolt erimäärused maksma pannakse.

Juhataja **T. Kalbus**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

5. Notariaalseaduse VI jaotuse (S. K. XVI k. I j. 1914. a. väljaanne) muutmise seadus — III lugemisel. Üldkomisjoni aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Notariaalseaduse VI jaotuse (S. K. XVI k. I j. 1914. a. väljaanne) muutmise seadus.

Notariaalseaduse § 340¹ ja 364¹ muudetakse järgmiselt:

§ 340¹. Väljaspool linnu ja alevid asuvasse kinnisvaradesse puutuvate kinnistamiste juures, mille sihiks on:

a) kinnisvara, millel kinnistusregistris on eraldi osa, jagamine mitmeks iseseisvaks kinnisvara üksuseks (§ 311);

b) iseseisvast kinnisvara üksusest osa ehk päraldise lahutamine teise iseseisva kinnisvara üksusega liitmise otstarbel (§ 311);

c) ühe ja sama isiku päralt oleva mitme iseseisva kinnisvara üksuse üheks liitmine (§ 312) ja

d) kinnisvara osa peale kasutamise õiguse maksmapanemine omanduseõiguse alusel (§ 309) — tuleb kinnistusjaoskondadele esitada peale § 340 ettenähtud lisade veel kinnistatavate üksuste kohta üksikasjalised riigi kinnisvarade maksuameti poolt õigekstunnistatud plaanid ja väljaantud tunnistused kinnisvara suuruse kohta.

§ 364¹. Kinnistusjaoskonnad saavad iga kuu 15. kuupäevaks riigi kinnisvarade maksuametile teated kõigi eelmisel kuul olnud § 340¹ tähendatud kinnistuste kohta, ära tähendades vastavate kinnisvarade koosseisu ja pindala.

Juhataja **T. Kalbus**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

6. Ainete hindade ja veokulude üle andmete kogumise seadus — III lugemisel.

Üldkommisjoni aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—6.

Ainete hindade ja veokulude üle andmete kogumisseadus.

§ 1. Linna- ja alevivalitsused on kohustatud nende valitsuspiirkondades koguma andmeid toiduainete, loomatoidu ja ehitusmaterjalide hindade ja veokulude kohta.

§ 2. Iga hinna kohta peab ära tähendatud olema kõige kõrgem ja kõige madalam hind, samuti ka aine kõige enam müüdava sordi keskmine hind.

§ 3. Linna- ja alevivalitsused on kohustatud kogutud andmed hindade üle saatma riigi statistika keskbüroole, aga erakorralistel juhtumistel, mis ei luba viivitust, ka riigiasutustele otsekohe viimaste nõudmiste peale, kuid mitte teisel kujul, kui nad on riigi statistika keskbüroole esitatud või esitatakse.

§ 4. Käesoleva seaduse järele kindlaksmääratud keskmised hinnad on seaduslikud hinnad riigi ostmise jaoks.

Kui mõnel korral riigi ostmist keskmise hinnaga toimetada ei saa, siis võib vastav asu-

tus, selle kohta eriakti kokku seades, osta ka kõrgema hinna eest, kuid mitte üle käesoleva seaduse järgi määratud kõigekõrgema hinna.

§ 5. Vabariigi Valitsus määrab kindlaks:

1) ainete nimekirja, mille kohta linna- ja alevivalitsused on kohustatud § 1. ettenähtud andmeid koguma;

2) nende andmete riigi statistika keskbüroole ja huvitatud asutustele saatmise korra;

3) nende andmete riigi statistika keskbüroo poolt ümbertöötamise ja avaldamise korra.

§ 6. Käesoleva seaduse jõusseastumisega kaotavad maksvuse rahva toitluse kindlustamise seadustiku (Sead. K. 13 köide) §§ 100—110 ja „R. T.“ nr. 87—1921. a. väljakuulutatud seadus nr. 145. (seadus toitluse kindlustamise seadustiku (S. K. 13 k.) §§ 100—110 ettenähtud kubermangu semstvo valitsuse ja kubernerite ülesannete kohta).

Juhataja **T. Kalbus**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

7. Randvere-Piirita tee õiendamiseks maa võõrandamise seadus — III lugemisel.

Üldkommisjoni aruandja **V. Hasselblatt** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja §§ 1—3.

Randvere-Piirita tee õiendamiseks maa võõrandamise seadus.

§ 1. Harju maakonna Viimsi valla Randvere küla tee õiendamiseks võõrandatakse tarvisminev maa Harju maakonna valitsuse korraldusse Viimsi vallas asuvatelt Viimsi mõisast äralahutatud järgmistelt maaüksustelt:

1) Rätsepa (kreposti nr. 3286) talu küljest 1000,5 mtr²

2) Andrekse (kreposti nr. 3288) talu küljest 1000,5 mtr²

3) Mihkli (kreposti nr. 3290) talu küljest 1540,65 mtr²

§ 2. Võõrandatud maade eest maksab Harju maakonna valitsus sennistele omanikkudele tasu sellekohaste seaduste järgi.

§ 3. Võõrandamise teostab siseministerium.

Juhataja **T. Kalbus**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

8. Hangeldamise (spekulatsiooni) ja liigkasuvõtmise vastu antud määruse § 19. muutmise seadus — III lugemisel.

Hangeldamise (spekulatsiooni) ja liigkasuvõtmise vastu antud määruse § 19. muutmise seadus.

Hangeldamise (spekulatsiooni) ja liigkasuvõtmise vastu antud määruse („Riigi Teataja“ nr. 14/15 — 1920. a., seadus nr. 73) § 19 muudetakse järgmiselt:

§ 19. Kaubandus-tööstusministril on õigus sundmäärusega kohustada kõiki kauplusepidajaid linnades nende ettevõtete akendele väljapandud ja äriruumides müügile seatud kaupadele ära tähendama viimaste hinnad ehk ostjale nähtavale kohale välja panema kaupade hinnakirjad; väljapandud hindadest kallimat hinda ei tohi ostjatelt nõuda.

Sellest kaubandus-tööstusministri sundmäärusest üleastujaid karistatakse käesoleva määruse § 23. põhjal.

Juhataja **T. Kalbus**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

9. Endise Eestimaa avaliku hoolekande asutuse varanduste Tallinna linnale andmise seadus — III lugemisel.

Endise Eestimaa avaliku hoolekande asutuse varanduste Tallinna linnale andmise seadus.

§ 1. Tallinna linna omanduseks antakse kõigi õiguste ja kohustustega järgmised end. Eestimaa avaliku hoolekande asutuse (Estländsky Prikas Obschtschestvennago Prisenija) varandused:

a) maa-ala, mis asub Tallinnas IV-das alevi hüpoteegi ringkonnas Liiva ja Kirikuaia tänavatel krep. nr. nr. 1197 ja 1198 all ja sellel maa-alal olevad ehitused päraldistega;

b) tähendatud asutuse haigemaja meditsiinlik ja majanduslik inventaar, selle haigemaja

juurde kuuluvad ladumaterjaalid ja apteegi medikamendid ning tagavarad;

c) elektriamaa, pumbamaja ning teiste ehituste juurde kuuluvad sisseseaded;

d) tähendatud asutuse varjupaik, mis 2. veebr. 1885 a. kinnitatud sõjanõukogu otsuse põhjal sellele asutusele antud ja mis asub Tallinnas, S. Juhkentali tän. 52-a (osalt kreposteeritud nr. nr. 787 ja 788 all) ühes ehitustega ja kõige selle varjupaiga liikuva varandusega.

§ 2. § 1. p. a all tähendatud ehitusi võib Tallinna linn ainult haigemaja ja sellega ühenduses olevate asutuste paigutamiseks kasutada, kuna § 1. p. d all tähendatud varjupaiga varandusi hoolekande otstarbeks tarvitama peab.

Nende varanduste kasutamine mõneks muuks otstarbeks või nende võõrandamine võib sündida Vabariigi Valitsuse loal.

Kui linn kasutab neid varandusi mõneks muuks otstarbeks ilma Vabariigi Valitsuse loata, siis kaotab ta omad õigused nende peale ja nad lähevad riigi omanduseks.

§ 3. § 1. tähendatud varandused kinnistatakse Tallinna linna nimele. Linn on vabastatud kinnistamismaksudest.

Juhataja **T. Kalbus**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

10. Üldise arveseaduse täiendamise seadus — III lugemisel.

Üldise arveseaduse täiendamise seadus.

Üldise arveseaduse (S. K. VIII k. II j.) § 320. lisa peatükk II „Tulude reviderimise reeglid“ eriti p. 3. märkus 2 („Riigi Teataja“ nr. 81/82 — 1924. a.) pannakse maksma järgmises redaktsioonis:

Riigikontrollile on lubatud 1918.—1925. a. a. aruannetes ettetuleva puuduliku tempelmakustamise asjas kirjavahetust alustamata jätta, kui igal üksikul juhusel puuduva tempelmaksu summa ei ole üle 20 marga.

Juhataja **T. Kalbus**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

11. Tsiviilkohutupidamise seaduse muutmise seadus

Et aruandja puudub, täidab aruandja kohuseid üldkommissjoni esimees Jõeäär.

varanduse aresti alla panemise, hoiuleandmise ja müügi asjus — III lugemisel. Aruandja **A. Jõeäär** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Tsiviilkohtupidamise seaduse muutmise seadus varanduse aresti alla panemise, hoiuleandmise ja müügi asjus.

Tsiviilkohtupidamise seaduse §§ 978, 1010, 1012, 1047 ja 1048 muudetakse järgmiselt:

§ 978. Pristav on kohustatud kutsuma aresti pealepanemise juurde kaks tunnistajat või kohaliku politsei esitaja:

1) kui maja välised uksed on lukus ja nende lahtitegemisest keeldutakse;

2) kui ei avata uksi seesmistes tubades või keeldutakse lukustatud ruumide lahtitegemisest;

3) kui arest pannakse peale võlgniku äraolekul.

Märkus. Mitteilumumise eest ilma seadusliku takistusega karistatakse tunnistajat rahukohtu trahviseaduse § 29. järele.

§ 1010. Hoidja määratakse nõudja ja võlgniku kokkuleppel, kui nad aga kokku ei lepi, siis kohtupristavi poolt.

Pristav võib hoidjaks määrata ka võlgniku, kellel ei ole õigust hoiulevõtmisest keelduda. Ei ole nõudja nõus võlgniku hoidjaks määramisega, ja paneb omalt poolt ette isiku, kes on nõus varandust hoiule võtma ja kelle kohta ei ole olemas § 1012. ettenähtud takistusi, siis võib pristav selle isiku hoidjaks määrata.

§ 1012. Kohtupristav ei või ilma mõlema poole kirjalikult antud nõusolekuta määrata hoidjaks:

1) isikut, kes seaduse järele ei või olla tunnistajaks;

2) oma enese abikaasat ja esimese ning teise astme sugulasi ja hõimlasi;

3) nõudjat ja nõudja või võlgniku abikaasat, kodukondseid ja kahe astme hõimlasi, samuti sugulasi otsejoones kõigis astmes ja küljoones kahes astmes, olgu siis, et võlgnikku kodus ei ole ja kedagi teist ei leidu, kes nõus oleks varandust hoiule võtma.

§ 1047. Müümise peab sündima kella 9 ja 6 vahel päeval.

§ 1048. Kui müümise algul keegi ostjatest ei ilmu või ilmub ainult üks, siis peab kohtupristav, kes müümist toimetab, ootama ostjaid vähemalt 2 tundi.

Juhataja **T. Kalbus**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

12. Piimasaaduste väljaveo kontrolli seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

Sõna on aruandjana üldkommissjoni esimehel rkl. Jürman'il aruandja rkl. Tonkman'i puudumise tõttu. Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Piimasaaduste väljaveo kontrolli seaduse muutmise seadus.

Riigikogu poolt 20. juunil 1924. a. vastuvõetud piimasaaduste väljaveo kontrolli seaduse („Riigi Teataja“ nr. 85/86 — 1924. a.) § 5. muudetakse järgmiselt:

Piimasaaduste väljaveo kontrolli teostamise kulude katteks võetakse väljaveetavate piimasaaduste pealt erimaksu, mille normi määrab kindlaks Vabariigi Valitsus põllutöoministri ettepanekul.

Tähendatud erimaks ei või tõusta üle 3/4% väljaveetavate piimasaaduste hinnast. Kontroleerimise kuludest ülejäänud summa kulutatakse piimaasjanduse ja karjakasvatuse edendamiseks ja piimasaaduste ekspordi korraldamiseks.

Piimasaaduste väljaveo kontrolli seaduse põhjal sissetulnud summade tarvitamise eelarve ja aruande vaatab läbi komisjon, mille liikmeteks põllutöoministeeriumi ja rahaministeeriumi esitajad ning esitajad nende põllumajandusliikude organisatsioonide poolt, kelle osavõtu komisjoni töödest põllutöominister tarvilikuks tunnistab. Komisjoni poolt läbi vaadatud eelarve ja aruande kinnitab põllutöominister.

Juhataja **T. Kalbus**: Asun lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

13. Seisuste kaotamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel. Maakomisjoni aruandja **J. Uibopuu** (loeb): Seisuste kaotamise seaduse muutmise seadus.

J. Teetsov (põl): Lugupeetud rahvasaadikud! Käesoleva seisuste kaotamise seaduse muutmise seadusega tahetakse ära muuta Asutava Kogu poolt 19. juunil 1920. a. vastuvõetud seisuste kaotamise seaduse § 3-da märkus, mille alusel oli Saaremaal endise rüütelkonna varanduste valitsemine antud maakonnavalitsuse kätte ja nendest maadest saadavad sissetulekud Saaremaa maakonnale. Muut-

mine seisab selles, et nüüd tahetakse nende maade valitsemine Saaremaa maakonnaavalitsuse käest ära võtta ja üle anda põllutöoministeeriumi kätte, ning Saaremaa maakonnale jätke ainult nende varanduste sissetulekust 65%, millest veel 10% Kuressaare lossi korrashoidmise kapitaaliks läheb.

Kui seisuste kaotamise seadus Asutavas Kogus arutamisel oli ja see märkus § 3-da juurde sisse võeti, vaieldi selle üle, nagu protokollidest näha, pikalt ja laialt, kuid lõpuks võeti ikkagi seisukoht pea ühel häälel vastu, et need Saaremaal asuvad rüütelkonna maad tulevad jätta maakonnaavalitsuse kätte ja nendest saadud sissetulekud Saaremaa maakonnale. Mõõduandvaks põhjuseks oli see asjaolu, et Saaremaa maakond, kui üks kehv ja vilets maa, vajas toetust oma kohaliku omavalitsuse ülesannete teostamiseks ühest küljest ja teiseks oli Saaremaa maakonnaavalitsusel, kui otsekohesel rüütelkonna järeltulijal, kõige suurem õigus nende varanduste valitsemise ja sissetulekute peale. Olid ju omal ajal Vene tsaar Pavel I ajal need maad riigi tagavaramaadest Saaremaa rüütelkonnale kingitud mitmesuguste ühiskondlikkude ülesannete teostamise toetuseks. Kui juba tol ajal suudeti hinnata Saaremaa erilist seisukohta ja olukorda, siis ei oleks meil ka põhjust teisiti arvata, sest Saaremaa on jäänud meie Eesti vabariigis samuti saareks ja erilistesse tingimustesse, nagu ta varemalt Vene riigi ajal oli. Kui ka meie Asutav Kogu selle küsimuse otsustamisel ei ole ette näinud kõiki neid puudusi, mis hiljem on esile kerkinud, siis ei tohiks meie nende puuduste kõrvaldamisega ühtlasi ka neid õigusi ära muuta, mis Saaremaa maakonna nende rüütelkonna varanduste kasutamisest saadud sissetulekutesse puutuvad. Meil on praegu üle riigi käimas laialdane maakorraldus, kus suurmaapidamised likvideeritakse ja asutatakse uusi väikemajapidamisi — talusid. On vastu võetud maa põlise tarvitamise seadus, mis lubab maapidajatel oma kohti omandada. Samuti on Riigikogus seadus arutamisel, millega tahetakse ka kogukonna-, asutuste- ja erarendimaadel asuvate maapidajate vahekorrad ära lahendada. Siis ei ole ka see enam lubatav, et meie Saaremaal peaksime jätma endised rüütelkonna maade rentnikud edasi „põlisteks maakonna rentnikkudeks“. Ei ole ka Saaremaa maakonnaavalitsusel õigust neid maid müüa ega põliseks tarvitamiseks edasi anda, vaid on õigus jätud ainult valitsemiseks ja nendest maadest sissetulekute saamiseks. Nähtavasti on Vabariigi Valitsus selle seisuste kaotamise seaduse muutmise seaduse ka neil põhjustel Riigikogule esitanud, et tähen-datud klassi maapidajaid asetada ühesugustesse õigustesse teiste riigirentnikkudega. Teiseks

mõõduandvaks põhjuseks on ka see asjaolu, et neid maid korraldab praegu kaks asutust: ühelt poolt maakonnaavalitsus ja teiselt poolt põllutöoministeerium, mille järelduel on rohkesti segadusi ja korralagedusi esile tulnud.

Saaremaa rüütelkonna mõisate järele olevad talud on lappides samuti kui kõik teised kroonuvalla talud. Aga et need lapimaad olid nende pidajaid juba äärmiselt ära tüüdanud, kusjuures igasugune uuem ja intensiivsem majapidamise sisserajamine täiesti võimatu, hakkas maakonnaavalitsus rentnikkudega kokku leppides neid maid krunti mõõtma, kusjuures talude rentnikud ise nõus olid kunni 2000 marka talukohalt maksma ja teise poole kulusid võttis maakonnaavalitsus oma kanda. Planeerimise läbiviimiseks oli ka põllutöoministeeriumi poolt luba. Kuid nende tööde juures tuli ettenägemata raskustega kokku põrgata. Maakonnaavalitsuse poolt teha lastud tööd ei leidnud igakord kinnitamist planeerimise peakommissjonis ja tulid ümber teha. Teistes kohtades lubas maakonnaavalitsus jälle kohe pärast kruntimist uutele kohtadele tööle asuda, aga planeerimise peakommissjon ei kinnitanud plaane, ja nüüd jäid maapidajad segasesse seisukorda. Ühed läksid uutele kruntidele, kuid teised jäid vanadele ja nüüd oli kui Paabeli segadus, mille juures isegi omavahelised tülid kunni peksmisteni läksid, nagu Vältä ja Neemi külades. Praegustki on veel mitme küla planeerimise kavad kinnitamata, ja maapidajad on uutele kohtadele töötama asunud. Seda tekkinud seisukorda arvesse võttes on möödapääsemata vajadus, et need rüütelkonna maad saaksid viibimata ühe korraldaja ja valitseja alla antud. Loomulikult peavad need maad põllutöoministeeriumi alla kuuluma ja seda tahetakse ka käesoleva seisuste kaotamise seaduse muutmise seadusega kätte saada. On ju ka nende maade rentnikud omal koosolekul Kuressaares 29. novembril s. a. samale seisukohale asunud, et neid põllutöoministeeriumi alla üle võetaks.

Peale selle on maakonnaavalitsus nende rüütelkonna maade korraldamisel välja tüüri-nud puht poliitilisele alusele. Ehk küll ühel eelmisel Riigikogu koosolekul seda eitas Saaremaa maakonnaavalitsuse esimees rkl. Neps, kuid see ei vasta tõsioludele. Mäletan väga hästi seda juhtumist Võhma külaga, kus planeerimine veel kinnitamata ja vabadikud teistkordselt juurdelõikeid soovisid, mitte rahule jäädes sellega, et talude rentnikud olid juba 82 vabadikule 400 tiinu ümber kogusummas ise vabatahtlikult maad andnud. Siis tegi maakonnaavalitsuse esimees härra Neps vabadikkude nõude kaitseks sellest isegi küsimuse nõukogu koosolekul 28. septembril s. a., nagu oleks põllumeeste esitajad nõukogus oma lubadus-

test taganenud, mis maakonnaavalitsuse moodustamisel antud.

Siin kohal pean tarvilikuks selle peale tähendada, et põllumeeste esitajad maakonnaavalitsuse moodustamisel ütlesid, et nad selleks takistusi ei tee kruntimisel, kui talupidajad ise vabatahtlikult võimalust mööda oma maadest vabadikkudele juurdeldikeid annavad. Aga et vabadikud veel neile vabatahtlikult antud 400 tiinule 200 tiinu juurde nõudsid, siis ei olnud talupidajad sellega enam rahul ja tõstsid protesti esile, mida ka põllumeeste esitajad maakonnaavalitsuses toetasid. Nüüd nägid sotsialistid, et nad ei suuda oma lubadusi täita, mis vabadikkudele antud, ning sellepärast tõstis siis maakonnaavalitsuse esimees härra Neps küsimuse ülesse, et tema näeb selles kokkuleppe mittetäitmist. Niiviisi kiskus maakonnaavalitsus selle maakorralduse poliitilisele alusele. Samuti on ka teistes külades vägivaldselt talude juurest maid vabadikkudele ära võetud, mille üle isegi kohtuprotsessid käimas. Sarnane maakonnaavalitsuse maakorraldus on talupidajate hulgas suure nurina esile toonud, mille järeldusel nad teist väljapääseteed ei näe, kui põllutöoministerium võtku neid kiires korras maakonnaavalitsuse käest oma korraldamisele ja valitsemisele. Kuid kõige halvem on seisukord 4 rüütelkonna mõisa asunikudega, kes on ilma kõigist neist riiklikkudest toetustest ja metsamaterjaalist, mida riigi poolt teistele riigimaadel asuvatele asunikudele antakse, ning selle järeldusel ei saa nad kuidagi moodi oma elamisega järele.

Kõik need tähendatud asjaolud näitavad, et on tungiv vajadus selleks, et need Saaremaa rüütelkonna maadel asuvad vanad rentnikud kui ka asunikud kiires korras põllutöoministeriumi alla viidaks, millega nad siis ka omaksid kõik need õigused, mis on teistel riigirentnikudel.

Mis nüüd puutub nendest maadest saadud sissetulekute jätmisesse Saaremaa maakonnale, siis pean siin juures küll tähendama, et nende jätmine maakonnale on väga tarvilik ja tuleks veel seda seaduses ettenähtud protsenti suurendada.

Kui juba Asutav Kogu seda sissetulekut nendest rüütelkonna maadest on arvanud täies ulatuses maakonnale jätta, siis tohiks küll loota, et praegune II Riigikogu sedasama toetab. Ei ole Saaremaa maakond veel kuigi palju oma endisest viletsast seisukorrast paranenud. Mõnel korral olen siit Riigikogu kõnetoolilt tähendanud, missuguses raskes olukorras Saaremaa kodanikud on sunnitud elama, oma erilise seisukoha poolest.

Meil puudub manneriga korralik ühendus, mis vahest kevadel ja sügisel hoopis katkeb,

ning selle järeldusel ei saa meie rahvamajandus edeneda ega areneda. Kauge ja halvasti kättesaadava turu tõttu on valmistajad sunnitud odavalt oma saadusi käest ära andma, aga selle juures maksavad nad igasugu tarvete eest, mis mannermaalt sisse tuuakse, palju rohkem.

Arusaadav, et selle tõttu ei saa saartel ei põllumajandus ega tööstus areneda. Nii jääb siis Saaremaa maakond oma edenemises teistest maakondadest maha, kuna see meie väikse riigi juures kaugelgi soovitatav ei ole. Võidakse küll öelda, et valitsus annab maakondadele toetust. Kuid Saaremaa maakond on pidanud leppima nende Laatsaruse raasukestega, mis teistest järele jääb, sest tema oma kauguse ja halva ühenduse tõttu ei saa igakord õigel ajal ja parajal kohal nõudmistega esineda, ning selle järeldusel jääb ka tihti toetustest ilma.

Eriti suurt toetust vajab Saaremaa põllumajandus. Põllumajanduslike eriteadlaste arv on väike, nende järgi on suur nõudmine. Riigikogu poolt määratakse küll eelarve korras summasid nende palkamiseks, aga seda on liiga vähe. Manneril asuvad maakonnad on sissetulekute poolest paremas seisukorras, annavad omalt poolt instruktorite palkamiseks veel poole palka juurde, ning saavad seeläbi rohkem jõude tööle panna, aga Saaremaa maakonnaavalitsusel ei ole seda võimalust, ning selle järeldusel kannatab meie maakond põllumajanduslike eriteadlaste puudusel. Krediidide puudusel ei saa avada teist põllutöö- ja üht majapidamiskooli, mille järgi viimasel ajal on eriti suur nõudmine. Samuti ei saa krediidide puudusel maakonnaavalitsus praegu Kõlljala põllutöökooli majapidamist nõutavasse korda seada. Kõik need tähendatud asjaolud räägivad selle poolt, et Saaremaa maakond vajab rohkel mõõdul toetust, kui soovitakse, et ta teistega saaks ühtlaselt edeneda.

Seaduses on ette nähtud 35% kogu rüütelkonna maade sissetulekust administratsiooni kuludeks. Kuid mina leian, et see summa on väga suur, sest Saaremaa maakonnaavalitsuse poolt on juba pea kõik need rüütelkonna maad krunti mõõdetud. Samuti ei tarvita renditalupidajad enam teisi riiklikke toetusi sel määral kui uued asunikud, sest neil on ehitused oma kohadel olemas. Sellepärast arvan, et 25% administratsiooni kuludeks oleks küllalt paras osa. Kõiki eelpool kirjeldatud asjaolusid arvesse võttes teen käesoleva seisuste kaotamise seaduse muutmise seaduse juures järgmise paranduse: võtta viimane lause järgmiselt vastu: „Põllutöoministeriumi alla võetud (p. a) varanduste ja endiste Saaremaa rüütelkonna mõisate kasutamisest kui ka likvideerimisest saadud sissetulekutest antakse 65% Saaremaa maakonnale põllumajanduse edendamise ots-

tarbeks ja 10% Kuressaare lossi korrashoidmise kapitaaliks.“ Julgen loota, et väga lugupeetud Riigikogu liikmed, arvesse võttes Saaremaa viletsat majanduslikku seisukorda, saavad minu ettepanekut toetama.

Juhataja **T. Kalbus**: Panen seaduse pealkirja hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu pealkiri vastu võetud.

Aruandja **J. Uibopuu** (loeb):

Seisuste kaotamise seaduse („Riigi Teataja“ nr. 129/130 — 1920. a.) § 3. märkus muudetakse järgmiselt:

Märkus: § 2. nimetatud Saaremaa rüütelkonna kui ka rüütelkonna valitsemisel olnud varanduste valitsemine, välja arvatud selle paragrahvi p.p.a ja e ettenähtud varandused, antakse üle Saaremaa maakonnale. Põllutöoministeriumi alla võetud (punkt a) varanduste ja endiste Saaremaa rüütelkonna mõisate kasutamisest kui ka likvideerimisest saadud sissetulekutest antakse 65% Saaremaa maakonnale, millest 10% Kuressaare lossi korrashoidmise kapitaaliks läheb.

K. Indermitte (põl): Selle seaduse lõpposa viimane pool on vastolus kevadel vastuvõetud põlise riigimaade tarvitamiseks ja omanduseks andmise seadusega. Põlise tarvitamise seaduse § 23 ütleb järgmist: „Kõik tulud, mida riik saab riiklikust maatagavarast lahutatud maakohtade tarvitamisest käesoleva seaduse põhjal, maha arvates administratsiooni kulud, arvatakse riiklikuks asunduskapitaaliks, mille tarvitamise kord määratakse eriseadusega.“ Käesoleva seaduse lõpp ütleb aga: „Põllutöoministeriumi alla võetud (punkt a) varanduste ja endiste Saaremaa rüütelkonna mõisate kasutamisest kui ka likvideerimisest saadud sissetulekutest antakse 65% Saaremaa maakonnale, millest 10% Kuressaare lossi korrashoidmise kapitaaliks läheb.“ Arvan, et meil ei ole põhjust praegu seda põhimõtet muuta, mis meie põlise tarvitamise seaduse juures vastu võtsime. Teen sellepärast ettepaneku, seaduse lõpp alates sõnadest „põllutöoministeriumi alla“ maha kustutada. Maakommisjonis rõhutati küll, et Saaremaa maakond on erand ja et seal ei tule ilma selle toetuseta välja. Kuid nagu meie teame, on kõik maakonnavalitsused toetust saanud, ja Saaremaa maakond ei tule ka ainult sellega välja, mis siit sisse tuleb, vaid tuleb ikkagi veel mujalt sissetulekuid soetada, nimelt toetuse näol. Sellepärast arvan mina, et ei ole mingit põhjust seda kapitaali muuks otstarbeks kasutama hakata, kui seda maa põlise tarvita-

mise seaduse juures ette nähtud. Pealegi on seaduses ette nähtud, et 10% sellest tulust läheb Kuressaare lossi korrashoidmiseks, ma arvan, et seda võib ka teisel teel korras hoida.

J. Kärner (stp): Mina selle seaduse põhimõtte vastu ei vaidle, et tulevad tingimata maapidajad panna ühesugustesse õigustesse, olgu see talurentnik või asunik. Kõik tulevad korraldada ühesuguselt. Siin tuleb aga kõne alla Asutava Kogu otsus, mis määras endiste Saaremaa rüütelkonna või landrati mõisate sissetulekud Saare maakonnale, arvesse võttes Saaremaa kehvat seisukorda. Möödunud viie aasta jooksul on Saare maakonnavalitsus need maad korraldanud, mõisad planeerinud ja renditalud, mis lapitalud olid, krunti ajanud, ja sealjuures kulusid kandnud. Tänavu sügisel lõpetatakse kahes viimases mõisas, Kaarma-Suuremõisas ja Uue-Lövel maakorraldamine. Selle järele on töö peaaegu valmis, jääb veel vähe teha, nagu rendilepingute kinnitamine ja lõpulik maaplaanide tegemine, mis jääb põllutöoministeriumi hooleks. Sellepärast oleks minu arvates küllalt, kui riik saaks 10% ja Saare maakond 90% sissetulekutest. 10% läheb Kuressaare lossi korrashoidmise kapitaaliks, nii et 80% jääks maakonnavalitsusele. Mingisugustest teistest summadest ei ole võimalik maakonnale abi anda senni, kunni ei ole välja töötatud sellekohane seadus, mis maakonnavalitsuse puudujääkide katteks summasid võimaldaks, senni ei võiks seda toetust ära võtta, sest vastasel korral jääb maakond väga raskesse seisukorda. See abi, mida maakond riigi poolt saab, läheb kooliõpetajate palkadeks, kuna käesoleva seadusega Saare maakonnalt ära võetakse üle 1 miljoni marga, mis maakonna eelarve väga raskesse seisukorda paneks, nõnda et puudujääkide tõttu maakonnavalitsus oma tegevuse lõpetama peaks. Saare maakonnal ei ole mingisugust sissetulekut või need sissetulekud on väga piiratud, sellepärast on arusaadav, et Saare maakond peaks vähemalt 80% sissetulekutest endale saama. Teen ettepaneku 65% asemel võtta 90%.

Siis on mul veel teine ettepanek, mis käib nende maade kohta, mis maakonnale kultuuri- listeks tarveteks vaja ja mis landrati mõisatest eraldatud eriotstarbetena. Need on: 1) 2 krunti vaestelastekodule Saare mõisast. See lastekodu on tänavu asutamisel. 2) Majapidamise kooli jaoks Kaarma-Suuremõisast 2 krunti. On kavatsus tuleval aastal kooli käima panna, mis Saaremaale väga tähtis asutus on. 3) Maakonnale hobustekasvatamise koha jaoks on umbes 75 tiinu ümber maad tarvis. See koht on juba välja planeeritud. 4) Paar heinamaatükki, — umbes 6—7 tiinu — Kaarma-Suure-

mõisast on välja planeeritud ja on väga tarvilikud maakonnavalitsuse otsekohesteks tarveteks. Kui need maad kõik ära võetakse, ja riik uuesti nende kohta otsuseid tegema, ja uuesti välja andma hakkab, siis tekitaks see asjata kirjavahetust ja ajaviidet, mis ei oleks otstarbekohane. Sellepärast teen käesoleva seaduse juurde järgmise täienduse, märkuse lõppu juurde võtta: „Endise Saaremaa rüütelkonna mõisatest planeerimisel eriotstarbeteks eraldatud krundid, samuti ka maatükid, mis eriotstarbeteks välja antud, või maakonna omavalitsuse poolt oma tarveteks kasutatakse, kuid senni veel planeerimise korras kruntimata, tunnistatakse Saaremaa maakonna omanduseks ühes neil asuvate hoonetega.“ Siinjuures pean alla kriipsutama, et kõige tähtsam on hoonete andmine majapidamise koolile ja lastekodule.

Lõpuks teen veel ühe ettepaneku ja nimelt: „Käesolev seadus hakkab maksma 1. maist 1926. a.“ Selle ettepaneku teen selles mõttes, et kui käesolev seadus harilikus korras maksma hakkab, siis tekitab see maakonnavalitsustele palju raskusi, sest maad, mis praegu maakonnavalitsuste käes, tuleksid kõik korraga üle anda, mis põllumajanduslike ettevõtete kohta soovitav ei ole. 1. maiks vast jõutakse sellega valmis ja selles mõttes on parem, et see seadus kohe maksma ei hakka. Ühtlasi palun minu kolme ettepanekut lahus hääletada.

Juhataja **T. Kalbus**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Uibopuu**: Väga lugupeetud rahvasaadikud! Maakommisjonis olid osalt need küsimused arutamisel, et käesoleva seaduse alusel Saare maakonnale kasutada antud maa-alad tuleksid üle võtta põllutööstusministeeriumi alla, nagu see ette nähtud seisuste kaotamise seaduse § 2. Kuid ajutiselt on need maa-alad antud kasutada Saaremaa maakonnavalitsusele. Lugupeetud rkl. härra Teetsov tähendas nendele põhjustele, mis sundisid Vabariigi Valitsust seda sammu astuma, et maid üle võtta põllutööstusministeeriumi valdamisele. Selle juures mina pikemalt ei peata.

Mis puutub härra Teetsov'i ettepanekusse, et 10% läheks Kuressaare lossi ülevõtmiseks ja 65% põllumaapinna parandamiseks, siis on viimane enam-vähem kooskõlas põlise maatarvitamise seaduse § 23. mõttega, ja nimelt, et sissetulekud, mida riik saab maatagavarast, arvatakse riiklikuks asunduskapitaaliks, mille tarvitamise kord määratakse eriseadusega. Kui härra Teetsov'i parandus vastuvõtmist leiab, siis ei ole arutamisel olev seadus enam vastolus põlise maatarvitamise seaduse § 23., mida

ta tõesti ilma kõnesoleva paranduseta on. Mis puutub härra Indermitte ettepanekusse, siis see kartus, mida härra Indermitte avaldas, langeb iseenesest ära, kui võetakse vastu härra Teetsov'i ettepanek. Härra Kärner'i ettepanek on otsekohe risti vastu seisuste kaotamise seadusele, kus on öeldud, et maa tunnustatakse riigi omaks, kuid antakse Saaremaa valdamisele. Märkus ei või risti vastolus olla seaduse paragrahvi. Sellepärast ei saa vormiliselt seda parandust vastu võtta. Kõigil neil põhjustel ei saa mina ühegi parandusega ühineda ja palun neid lahus hääletada. Toetan komisjoni poolt esitatud eelnõu.

Juhataja **T. Kalbus**: Seaduseelnõu teksti kohta on tehtud järgmised parandused: Rkl. Indermitte poolt — välja jätta viimane lause alates sõnadest „põllutööstusministeeriumi alla“. Mina kavatsen seda ettepanekut kõige enne hääletada, sest see on kõige kaugemale ulatavam. Kui see ettepanek tagasi lükatakse, siis tulevad hääletamisele teised ettepanekud. Rkl. Teetsov'i ettepanek on sisu poolest õige pikk, aga selles ettepanekus tuleks juurde võtta käesolevale tekstile neli sõna, nimelt pärast sõnu „Saaremaa maakonnale“ sisse võtta „põllumajanduse edendamise otstarbeks“, kustutada sõna „millest“ ja selle asemele panna „ja“. Rkl. Kärner'i esimene ettepanek on järgmine: 65% asemel võtta 90%, teine ettepanek — märkuse lõppu juurde võtta: „Endise Saaremaa rüütelkonna mõisatest planeerimisel eriotstarveteks eraldatud krundid, samuti ka maatükid, mis eriotstarveteks välja antud või maakonna omavalitsuse poolt oma tarveteks kasutatakse, kuid senni veel planeerimise korras kruntimata, tunnistatakse Saaremaa maakonna omanduseks ühes neil asuvate hoonetega.“ Kolmas rkl. Kärner'i ettepanek on järgmine: „Käesolev seadus hakkab maksma 1. maist 1926. a.“

Hääletamisele tuleb rkl. Indermitte ettepanek, kui kaugemale ulatavam. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 23 häält, vastu 17, seega vastu võetud. Et härra Indermitte ettepanek on vastu võetud, siis langevad ära härra Teetsov'i ettepanek ja härra Kärner'i ettepanek, mis räägib 90%. Hääletamisele tuleks rkl. Kärner'i kaks ettepanekut. Esiteks, juurde lisada märkuse lõppu „endise Saaremaa rüütelkonna mõisatest planeerimisel eriotstarveteks eraldatud krundid, samuti ka maatükid, mis eriotstarveteks välja antud või maakonna omavalitsuse poolt oma tarveteks kasutatakse, kuid senni veel planeerimise korras kruntimata, tunnistatakse Saaremaa maakonna omanduseks ühes neil asuvate hoonetega.“ (Hääletatakse.) Nähtava ena-

musega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb härra Kärner'i teine ettepanek: märkuse lõppu võtta uus lõige: „Käesolev seadus hakkab maksma 1. maist 1926. a.“ (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 20 häält, vastu 26 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. Hääletamisele tuleb seaduseelnõu tekst vastuvõetud parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu tekst ühes parandusega vastu võetud.

Riigikogu läheb vahelejäanud päevakorrapunkti juurde tagasi.

14. Üldise arvepidamise seaduse (S. K. VIII k. 2 j. 1914. a. väljaanne) § 373. märkus I muutmise seadus — III lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **O. Amberg** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega seaduseelnõu pealkiri ja tekst.

Üldise arvepidamise seaduse (S. K. VIII k. 2. j. 1914. a. väljaanne) § 373. märkus I muutmise seadus.

Üldise arvepidamise seaduse (S. K. VIII k. 2. j. 1914. a. väljaanne) § 373. märkus I muudetakse järgmiselt:

§ 373. Märkus I. Küsimuse üle, kas riigi varandusele tekkinud kahjud tulevad sisse nõuda või riigi kanda võtta, otsustavad: a) peavalitsuse juhatajad ja riigiraudteede ülem kunni kolmekümne tuhande margani, b) ministrid kunni miljon margani ja c) Vabariigi Valitsus piiramata summani.

Juhataja **T. Kalbus**: Asun lõpuhäälendamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu lõpuhäälendamisel vastu võetud.

15. Põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.

Sõna on järjekorras rkl. Tamm'el. Puudub. Järjekorras on sõna rkl. Indermitte'l. Ei tarvita.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Kõigepealt tahaksin puudutada seda lepingut,

mis rkl. härra Johanson nii väga iseloomustavalt siin ühel eelmisel koosolekul ette kandis. Kui paremalt poolt küsiti, kes on need isikud, kes sellele lepingule alla kirjutanud, siis vastas härra Johanson, et see ei olewat tähtis, kes alla kirjutanud, vaid sisu olewat tähtis, ja see

leping olewat Lõuna-Eestis kellegi talupidaja ja töölise vahel tehtud. Ma ei taha kahelda, kuid siiski pean ma tahtmata kahtlema, kas üldse niisugune leping, nagu rkl. Johanson siin ette kandis, olla võib, ja kui ta olla võib, siis minu arusaamise järgi üks neist lepingu allakirjutajatest pidi ebaterve mõistusega olema, sest tööpuudus ei ole praegu nii suur, et tööline oli sunnitud kõiki neid tingimusi vastu võtma, mis ette pannakse ja lõpuks härra Johanson'i arvates veel vitsahirmu vastu võtma. Nii suur ometi meil tööpuudus ei ole, vaid siin peavad mingisugused põhjused olema: kas ei osatud seda lepingut õieti kirjutada või pidi seal tingimata üks või teine inimene nõrgameelne olema ja sellepärast võidi see leping kirjutada. Nii et seda lepingut ei saa kuidagi tõsiselt võtta. Siin on põhjus selles, et tahetakse põllutööliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadust muuta. Võib olla, et teistes maades, osalt linnades ja mujal võib kindlate lepingute tegemine kirjalikult väga tähtis olla, äärmiselt ka tarvilik, kuid kes meie taluolusid lähemalt tähele paneb, see on võinud tähele panna, et meie põllutöölised sagedasti loobuvad teenistusse kauplemisest, kui tahad kirjalikku lepingut teha. Mul on enesel niisugune juhtumine ette tulnud, kui põllutööliste tööolude ja palgakorralduste seadus maksma hakkas, ja kui segakomisjonid tööle asusid, siis asusin ka mina seisukohale, et tuleb töölisega kirjalik leping teha. Aga tuli ette, et kaks töolist ei tahtnud kirjalikku kaupa teha. Tööline ütles: Mina ennast kunagi kirjalikult ära ei müü. Mis peab niisugusel korral tegema? Seadus nõuab kindlalt, et kirjalik leping peab olema, aga üks pool loobub kirjaliku lepingu tegemisest ja ütleb, et mul on suusõnalisest lepingust küll. (B. Eilman, stp: See on demagoogia!) Ei ole! Teid see küsimus ei huvita. Aga kui siiski Teid see küsimus huvitab, siis ma võin Teile need inimesed juhatada, need inimesed on mõlemad elus ja Teie võite nende käest küsida, kas nad soovivad kirjalikku lepingut või mitte. Üks neist teenib praegu minu talus, on karjatüdruk, võite tema käest küsida, kas on see õige. Ja minul ei ole karjatüdrukuga teenistuse asjus mingisuguseid konflikte olnud, ehk ta küll ilma kirjaliku lepinguta teenib. (J. Vain, stp: Kas teiste tüdrukutega on konflikte olnud!) Ei ole. On olnud kirjalikke lepinguid ja suusõnalisid. Nii ei ole see tähtis, et tingimata peab kirjalik leping olema. See ei saa teenida ega ei saa ka teenijaid, kes suusõnalist lepingut ei pea. Ka meie taludes, Läänemaal, on viisiks, et kaup tehakse teenijaga nüivõrd salaja, et keegi ei

kuule seda; kutsutakse kuskile nurgataha ja küsitakse, palju sa palka tahad, tule sealt talust ära, ma annan sulle 10 või 100 marka rohkem. Neid lepinguid tehtakse ja peetakse ja väga hästi saadakse hakkama, kui tahetakse hakkama saada. Nii ei leia mina, et kirjalik leping tingimata tarvilik on. Ta on kaheterane mõök, mis ühele või teisele poole võib lõigata ja iga asja juures võib teist üle lüüa, kui üle lüüa tahetakse ja kui ülelöömise peale välja minnakse. Mina saan aru, et seda küsimust pahempoolsete poolt tahetakse võtta kui teatavat võtet, kui teatud lubadust: jah, vaadake, meie nõuame ja tahame põllutöölise olukorda käesoleva seadusega parandada. See osa seadusest, mis komisjon vastu võttis, tähendab parandav osa, on ainult eeljuhatus, kuna seadus ise hoopis teise asjaolu peale tähelepanu juhib. Tuum tuleb tagantjärele ja tuum on nimelt see, mille komisjon seadusest maha kustutas ja mida rkl. Johanson uuesti esitas, ja see on järgmine: „§ 41-a. Juhtumistel, kus maakonna segakomisjonid või üleriiklik segakomisjon käesolevas seaduses nende peale pandud ülesandeid (§§ 18 ja 33) ei täida või üleriiklik segakomisjon § 39. nimetatud määrusi § 41. tähendatud tähtjaks töö- ja hoolekandeministeeriumile ei saada, annab sunduslikud määrused, kus käesolevas seaduses segakomisjonide peale pandud ülesanded otsustatud, järgneva põllutööaasta kohta hiljemalt 1. märtsiks välja töö- hoolekandeministeerium.“ Vaadake, siin on see koer maetud, mille peale tähelepanu juhin. Ei taheta seda, et kokku lepitakse kohalikke olusid ja töötingimusi arvesse võttes, vaid tehakse otsekohe sunduslikuks komisjonide ja ametnikkude kaudu kindlaks teha ja ära määrata, kuipalju üks või teine tööline palka saab. See on selle seaduse paranduse mõte, aga esimene pool, mis puutub lepingusse, see ei mängi mingisugust osa, see on lihtsalt null teise osa kõrval. Kui rkl. Johanson'i parandus — § 41-a — vastu võtta, siis on sellel seadusel suur ja laialine tähendus sellepärast, et teie tahate sundmäärusega maksuma panna põllutöölise palgad. Mina ütlen ainult üht — kui Riigikogu rkl. Johanson'i parandusettepaneku vastu võtab, siis on põllutöölise kauplemisele kriips peale tõmmatud, ja põllutöölised valguvad kõik töötatöölistena linna. Meie, põllumehed, niisuguste tingimistega küll töölisi ametisse võtta ei saa, kus ametnik ära määrab, kui palju põllumees töölisele palka maksuma peab. Niikaugele meie minna ei või. Täheleb, sotsialistid ei mõtle selle peale, kuidas töökitsikust vähendada, vaid sotsialistide põhimõtted aitavad töökitsikust ainult suurendada, aitavad töölisterhulkasid

veel rohkem linna kokku kutsuda ja siin neid ilma tööta toita. See paistab väga hästi välja parandusest, mis rkl. Johanson'i poolt esitatud. Kui tahetakse tööks kriisi lahendada, ja kui härradel sotsialistidel tõesti arvamine on, et meil tööpuudus suur, siis ei ole nad seda küsimust küllalt tõsiselt võtnud, vaid asja on käsitatud ainult ühekülgselt. (J. Vain, stp: Härra Tonkman, kas Teie arvate, et 130-margalise palgaga töölise perekond rasva läheb?) Missuguse 130-margalise tööpalgaga? (J. Vain, stp: Palju Teie arvate seltskondlikkudelt töödelt rohkem saavat?) Eks töölised mingi siin sinna, kust nad rohkem saavad, aga miks teie tulete 130-margalist palka Riigikogust saama, kui paremat palka võimalik saada on. Meie oleme ära näidanud, et praegu tööpuudust ei ole, vaid ennem küll tööliste puudus. Aga teie tulete ja ütlete, et tööpuudus tõesti on ja pressite välja 130-margalise palga. (Vahelhüüe J. Voiman'i, stp poolt.) Noh, Teid ma küll omale tööliseks ei palka! (O. Gustavson, stp: Kelleks Teie arvate enese õige olevat? — L. Johanson, stp: Mis Teie kelgite! Iga amet on aus!) Mina olen põllumees ja räägin seda, mis ma omast asjast tean ja tunnen. (Vahelhüüed pahemalt poolt.) Mina vastan nii, kuidas teie mind välja kutsute. Kui Teie tahate jääme olla, siis olen mina veel jämedam. (O. Gustavson, stp: Teie vastu ei saa jämeduses keegi.) Mina ei luba omale niisuguseid vahelhüüdeid teha. (Vahelhüüe J. Vain'i, stp poolt.) Teie ei ole künnihärga näinud ja peate maale minema künnihärga enne vaatama, aga mitte teisi künnihärgadeks nimetama. (O. Gustavson, stp: Teie vaadake parem, kuidas naine kohaga hakkama saab.) Vaadake, see just Teile südame peale käib, et mul koht on, kui mul seda ei oleks, siis räägiksite Teie teist keelt. (L. Johanson, stp: Kas Teie tööga oma talu saite?) Mina olen omale ühe talu saanud isalt, teise talu olen saanud naiselt ja ise olen ostnud kaks talu, nii et mul praegu on tervelt neli talu. Kui Teid see küsimus nii väga huvitab, siis annan Teile ka oma talude arvu üle täpsed teated. (L. Johanson, stp: Siis andke asunikku-dele kaks talu.)

Minu arvates aetakse asja ilmaaegu teravaks. Meie põllumehed ja põllutöölised on senni väga hästi läbi saanud ilma segakomisjonita ning ilma sellekohaste seadusteta. Võib öelda, et sellest ajast, kui neid seadusi välja andma hakati, et just sellest ajast on vahekord tõesti teravaks läinud. Asjata on koosolekuid peetud, asjata on segakomisjonisid valitud

ning asjata aega raisatud ja lõpuks on ikkagi kokku lepitud ja töölepinguid üks kui teine pool korralikult täitnud. Mina ütlen, et kui teie selle seaduse või kümme teist vastu võtate, seda rohkem tuleb neid arusaamatusi avalikuks, teie ei saa midagi rohkem kätte, kui ainult seda, et võtate töölise töölt ära ja saadate linna, müüride vahele nälgima. Minu arusaamise järele tuleks üldse põllutöölise palgaolude korraldamise seadus ära kaotada ja vaba kokkulepe jätta. Põllumeeste rühm on ka sellekohase ettepanekuga Riigikogu ees esinenud, kuid lükati tagasi. Meie, põllumehed, ei saa omale ette kujutada, et ametnikud tulevad ja kirjutavad meile ette, või tööhoolekandeministerium kirjutab ette, kui palju üks või teine põllumees töölisele palka peab maksma või kui pikk peab tööaeg olema. Meil on praegu rasked majandusaastad, kuid kes vastutab selle eest, et need halvad aastad veelgi ei kordu ja kui nad korduvad, mis siis saab? Kui teie täna selle seaduse vastu võtate ja põllumeestele Toompealt tööhoolekandeministerium tulevaks aastaks palgad ette määrab, aga mis saab siis, kui tuleval aastal see põllumees, kes töölisi peab, nende palkade pärast töölisi pidada ei suuda, sest et palgad on liig suured ja mis on siis selle tagajärg. Need inimesed tulevad linna ja töö peab maal kõik tegemata jääma. See on ju tõsi, et esimesena kannatab selle all põllumees, aga see ei ole ju ükski põllumehe kahju, vaid see, mida põllumees teeb, läheb ju välja, nagu näiteks või, see raha jääb kõik sisse tulemata. Aga kui meie jätame vaba kokkuleppe ja palkasid kindlaks ei määra, siis võetakse kohalikke olusid arvesse, üks lepib kokku ühesugustel tingimistel, teine võib teistsugustel tingimistel kokkuleppe saavutada. (A. Metusala, stp: Aga miks on siis talud nüüd sööti jäetud? Vahelhüüe pahe-malt poolt: Mispärast praegu talud on sööti jäetud?) Praegu on talud sööti jäetud just sellepärast, et teie töölised kõik linna kutsute ja neile ilma tööta palka annate. Kui teie neile linnas ilma tööta süüa ei annaks ja Lasnamäe maha ei laseks kaevata, siis lähevad nad kõik maale põllutööle. Selles just see konks seisab, ja teie veel küsite, mis-pärast põllud söödis on. Ma ütlen, seda rohkem jäävad põllud sööti, kui teie käes-oleva seaduse vastu võtate. Igatahes selle küsimuse juures peame tõsiselt seisukohta võtma ja ma usun, et Riigikogu praegust rasket majanduslikku seisukorda tähele pannes, seda seadust vastu ei võta.

Juhataja **T. Kalbus**: Faktiliseks märku-seks on sõna rkl. Joahnsen'il.

L. Johanson (stp): Härra Tonkman kahtles selle töölepingu juures, mis ma ette tõin. Et neile kahtlustele lõppu teha, võin öelda, et see tööleping on tehtud Tarvastus 6. jaanuaril 1925. a. Jaan Kinger'i kui tööandja ja Aleksander Fuks'i kui töölise vahel. Härra Tonkman võib koha peale minna ja kuulata järele, kumb neist nõrgameelne on, nii nagu ta arvas.

Juhataja **T. Kalbus**: Et Riigikogu on üle 2 tunni koos istunud, kuulutan veerand-tunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 7.05 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 7.25 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **T. Kalbus**.

Sekretäri kohal abisekretäär **L. Raudkepp**.

Juhataja **T. Kalbus**: Riigikogu koos-olek kestab edasi. Sõna on järjekorras rkl. Luiga'l.

P. Luiga (rhv), kohalt: Ei tarvita.

P. Järve (põl): Austatud rahvasaadikud! Käesoleva seaduse muudetud § 42. käsitab selle seaduse vastu eksijate vastutusele võt-mist rahukogu nuhtlusseaduse § 29-da põhjal. Ma saan aru, see paragrahv leiti tarvilik olevat sellepärast, et selle seaduse paragrahvi vastu eksitakse väga palju ja eksitakse mõlemalt poolt, niihästi tööandja kui ka töölise poolt. Paistab, nagu ei tahetaks selle seaduse olemas-olu lihtsalt tunnistada ja kui küsida, mis-pärast see nii on, siis ei leia muud vastust, kui seda, et ta ei ole neile, kelle jaoks ta määratud, vastuvõetav, ei ole küllalt kohane ega elunõuetele vastav. Tundub nagu mingi ülearuse asjana organismis. Ja peab tunnis-tama, et see tõesti nii on. (B. Eilman, stp: Aga mispärast?) Seda ma tahan alles selgitada. Ma seaksin siin küsimuse üles, mispärast ei suuda segakommisjonid, kes põllutöölise tööaja ja palgaolude korralda-miseks loodud, seda ülesannet täita, mis neilt loodeti? Vastus oleks lühike ja selge: nad ei vasta tegeliku elu nõuetele. Ja iga seadus, mis tegelikule elule ei vasta, on temale kammitsaks jalus. Mulle paistab, et seaduse-andjad on kõik töölised enam-vähem ühe mõõdupuu alla seadnud. Seda teha ga kuidagi ei või, sest vahe on liiga suur põllu-töölise ja vabriku- või ka käsitöölise vahel. Põllumajanduses tuleb hoopis teistes oludes

töötada, kui vabrikutes, või mujal suur- ja väiketööstustes. Tehastetööstustes ja ka käsitöös võib tööline päevast päeva teatavad tunnid tööd teha, kui ainult tööd teha on ja kui tööd ei ole, vähendatakse töölisi, ning riik andku töötajäänud töölistele abi. Ka on tööstuses alati võimalus oma tööde kohta kindlat arvet pidada, kui palju teatud aja jooksul suudetakse tööd ära teha. Põllutöös on hoopis teine asi. Põllumees ei saa kunagi täpselt eelarvet tööde kohta teha, ka mitte homse päeva kohta. Ta peab töötama sõna tõsisel mõttes looduse tujude all. Võtame näiteks möödunud suve. Peremees tellis enesele täie pere töölisi terveks suveks. Aasta peale töölised üldse keegi kaupa ei tee, vähemalt meie ümbruskonnas, olgu siis mõni üksik naisteeniija, aga neidki tuleb nii öelda, tikutulega otsida. Selle perega loodeti kindlasti niihästi jooksvat kui ka kõrvaltööd hästi ära teha. Kuid mis tuli? Vihma valas nädal nädala järgi maha, aga mis tööd sa vihmaga teed; piinlik on töölistel tööta seista ja palka võtta ja veel raskem peremehel palka maksta, kuid parata pole midagi, sest töölised on teatud aja peale kaubeldud. Loodeti, et tuleb ilusaid päevi, et siis saab seda osaltki tagasi võita, mis vihmaga kaotsi on läinud. Ma mäletan, kui ma veel noorem olin, siis olid aastatöölised, ja töölised mõistsid midagi ära teha ja neile võis tööd anda. (M. Martna, stp: Selle peame meeles!) Nüüd on aga tööoskus langenud ja nimelt selle pärast, et keegi ennast enam aasta peale ei kauple, sest suve palk võimaldab talve üle elada, ja kui nad talvel mõneks päevaks tööle lähevad, siis 2—3 päevaga teenivad nad niipalju, et võivad tükk aega ära elada. Vihmaga ei saa aga neile töölistele mingit tööd anda, sest et nad sugugi ei oska ümber käia kirvega ega mõista ka tiseripingi juures tööd teha, näiteks põllutööriistu parandada jne. (M. Martna, stp: Kuidas nad siis tööoskuse ära kaotasid?) Ennem, kui töölised aasta läbi kuskil talu peal olid, siis ei tahtnud nad vihmase ajaga ilma tööta seista ja nokitsesid tihti peale nii ühte kui teist tööd teha. Kui aga nüüd keegi aastatööliseks hakkab, siis nõuab ta nii suurt palka, et peremees ei jõua seda maksta.

Ja sellest näete, minu härrad, kas saab põllumajanduses juttu olla 8-tunnilisest tööpäevast või iga päeva kohta kindlaksmääratud töötundidest. Korralik põllutööline lööb sarnase asja peale käega. Ühel päeval ei saa neid töötunde ligikaudugi ära teha, kuna teisel päeval aga kaugelt üle tehakse. Ja ma pean ütleva, et suurem jagu töölisi on selles asjas väga nõukad ja vastutulelikud... (M. Martna, stp: Mis Teie siis kaebate?)

Ma ütlen seda sellepärast, et see seadus ei ole vastuvõetav.... Välja arvatud mõned üksikud, kellesse vast ässituse mürk on mõjunud. (L. Johanson, stp: Miks Teie ässitate siis?) Teie ässitate. Üldse pean tähendama, et põllutööliste ja tööandjate vahekord kaugeltki nii terav ei ole, kui siit härrad pahempoolsed armastavad tõendada. Mis palgasse või töötasusse puutub, siis on sellega sama lugu. Öeldakse, kas teised paremini teavad, kui palju ja missugust palka ma pean tahtma, see on minu oma isiklik asi. Ma tean palju juhtumisi ja mul on ka enesel olnud, kus tööline asub tööle, ilma et palgast sõnagi oleks räägitud ja teenistusaja lõpul saab arve tehtud, millega mõlemad pooled täitsa rahule jäävad ja sõbralikult lahkuvad. Iseäranis tuli seda ette kui rahakurs kõikuv oli, ja ka Saksa okupatsiooni ajal. Ma ei tahaks sellega öelda, et just kõik nii on. On ju ka erandeid, kus asju kohtu läbi lahendatakse. Kuid kaugeltki ei ole asi nii hull, kui siit härrad pahempoolsed ette maalivad ja igast väiksest juhtumisest suure numbri teevad ning asja üldiseks kujutavad oma jalgratastel ja vitsahirmuga, et sellega enesele kutsumata tööliste kaitsjana aukrooni omandada. (Hüüded paremalt poolt: Väga õigel!) Kuid see on ka arusaadav, midagi peab ju tegema, valimised on ukse ees, ja mõne hääle ehk saate, kuid põllutöölisi oma pilli järele tantsima panna oleks asjata lootus.

Kui lubatakse, siis tuleksin ma veel 8-tunnilise tööpäeva juurde tagasi. Kui ma mitte riiklikust seisukohast asja peale ei vaataks, siis isiklikult näeksin ma küll, et kord ära proovitaks see 8-tunniline tööpäev põllutöös, mida nii väga pahemalt poolt nõutakse. (Aruandja J. Voiman: See paragrahv ei räägi 8-tunnilisest tööpäevast.) Nojah, ma tahtsin selle paragrahvi juures näidata, et selle seaduse vastu eksitakse. Huvitav oleks näha, kuidas asi siis välja kujuneks. Mis läheks näiteks maksma või ja liha nael, mis maksaks viljapuud. Ei või ju kellegi käest nõuda, et ta alla oma hinna käest ära annaks, siis tekib tõesti küsimus, kuidas saaks väljast sisse vedada, ja võib olla saaks Inglismaalt tõesti odavamalt sisse vedada. Sellega oleks siis vast ka suur võit, siis kaoks maanälj, popsideküsimus oleks jalamaid lahendatud ning ei olekski enam maatahtjat, ei peremeest ega popsi. Kõik hakkaksid töölisteks, teeniksid 8 tundi päevas, raha taskud täis ja las' aga lennata. Vaadake, see on nüüd teie seisukoht, härrad pahempoolsed. Aga meie, kes meie riiklikult mõtleme ja ei taha näha, et Eesti kokku variseks ja haikala lõugadele saagiks langeks, meie ei või teie seisukohale

asuda, sellepärast ärge pange imeks, et meie teile vastu sõdime. (L. Johanson, stp: Kes selle riigi nahka on pannud, kui mitte parempoolsed?) Kõike seda kokkuvõttes leian, et käesolev seadus ei ole vastuvõetav.

M. Martna (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Kõigepealt pean ma selle iseäraliku asjaolu peale tähelepanu juhtima, et põllumeestekogude liider, nagu ütlesime peab, härra Tonkman ikka ja ikka kõnetooli tuleb ja kinnitab, et Eestis tööpuudust ei ole, vaid meil olla tööliste puudus. Meil on olemas riiklikud asutused, ja nende asutuste üleskirjutuste, registreerimiste põhjal on meil tööpuudus olemas. Põllumeestekogude rühm, kõige suurem Riigikogu rühm, saadab oma esitaja välja ja lubab sellel alaliselt öelda: Eestis tööpuudust ei ole. Ma tahaksin küsida, kas kõik põllumeestekogude rühma liikmed seda seisukohta pooldavad, ja kas see nende tõsine arvamine on, lõpulik „jah“ ja „aamen“. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Ma ei räägi praegu kündmisest ega äestamisest, vaid tööpuudusest, ja see on ikkagi teine asi. (Vahelhüüde K. Tonkman'i, põl poolt.) Ma ei räägi, härra Tonkman, praegu tööst, vaid tööpuudusest. Teie viskate iga silmapilk mõtted segi, nagu poleks Teie aabitsat õppinud. (Vahelhüüded.)

Juhataja **T. Kalbus**: Palun kahekõned lõpetada.

M. Martna (stp): Palun tähelepanu selle peale juhtida, et kui me räägime tööpuudusest, siis on see iseküsimus, mitte sugugi ühine kündmise ega äestamisega.

Mina tahtsin selle seaduseelnõu arutamise juures ühe asjaolu peale tähelepanu juhtida. Kui me selle seaduse täiendamise seadust vastu ei võta, siis teatud seadused, mis praegu nime järele paberil maksmas, õhku rippuma jäävad. Meil on maksvas seaduses, mis ka rahvusvahelisele tööorganisatsioonile teada on antud ja seal välja kuulutatud, ette nähtud, et lapsi kunni 12. aastani põllutöösse ei võeta. Edasi on selles seaduses kindlaks määratud, et kunni 16. aasta vanuseni vaadatakse töölise peale veel kui alaealise peale, keda põllumajanduses kergematele töödele võib võtta. Selles seaduses on ka veel mõningaid teisi määrusi, kuid see seadus ripub õhus. Tänavu suvel kirjutasin mina ühe monograafia meie põllumajanduse ja selle olude üle. Ma tarvitasin raamatut: „Asumaa majapidamised Eestis 1919.—1923. a.“ Riigi statistika keskbüroo, kust ma leidsin, et meil on palgatud aastatööliseks inimesi — on

raske öelda inimesi, kuid peab siiski ütlesime — kunni 7. aasta vanuseni. Nende arv on ka nimetatud ja nimelt 46 isikut. See on ametlik statistika. Peale selle on palgatud 7.—13. aasta vanuseni 5.223 inimest, kui ma ei eksin. (K. Tonkman, põl: Kas karjakäimine ei ole töö?) Ma ei kõnele sellest, kas nad käisid karjas või mis nad tegid, sellest statistika midagi ei räägi, kuid avaldatakse arvamist, et siin vist hani- ja seakarjastega tegemist olla.

Austatud härrad, ma juhiksin teie tähelepanu ikka sellele, et meil on ametlikult teada antud rahvusvahelisele tööorganisatsioonile, et meil kunni 12. aasta vanuste laste töö põllumajanduses keelatud on, kuna ometi statistilised andmed näitavad, et meil isegi alla 7. aastased lapsed põllumajanduses tööd teevad! Et selle nähtuse üle selgust muretseda, läksin töökaitse komisjari juurde ja palusin temalt selgitust, kuidas on see võimalik, et meil statistika andmete järgi isegi alla 7-aastased lapsed põllumajanduses tööl on, kuna seaduses see kunni 12. aasta vanuseni lastel keelatud on, ja kuidas on võidud seadusest sel kombel üle astuda. Töökaitse komisjar ütles, et temal kuidagi võimalik ei olewat seaduse täitmist nõuda. 1921. a. seaduses on öeldud, et määrustes, mida tööhoolekandeministeerium või Vabariigi Valitsus välja kuulutab, võib ära tähendada, kuidas seadusest üleastumisi karistada ja nende üleastumiste üle valvata, aga selle kohta seadus ise midagi ei ütle. Seadus, mis praegu kõne all, viiks kõik seadusest üleastumised rahukohtu paragrahvide alla, ja kui seda paranduseadust vastu ei võeta, siis jääb seadus ise õhku rippuma.

Ma juhin, austatud härrad, veel kord tähelepanu sellele, et meie sarnasel viisil, nagu olukord välja kujunenud on, talitada ei tohiks. Siin on väikene nädalajakirjake, mis ilmub Genfis rahvusvahelise tööbüroo poolt, nimelt „Informations Sociale“ nr. 7 16. nov. Selles on terve rida kirjeldusi Eestist ja nimelt selle üle, mis meie poolt sinna büroosse registreerimiseks saadetakse, ja kus on öeldud, et Eestis niisugused ja niisugused seadused maksivad olla. „Revue Internationale du Travail's“ on pikem kirjeldus Eestist, ja kui nüüd korraga, kui meie seda parandust ei taha vastu võtta, seal kirjutatakse, et Eestis taheti seaduse kohta parandus vastu võtta, kuid ometi ei võetud, siis juba ainult sellelt seisukohalt vaadates peame selle paranduse poolt olema. Kui vaatame, kuidas ajakirjandus niisuguste nähtuste peale rõhku paneb, siis näeme, et meie ajakirjandus tihti neid teadaandeid registreerib, mis väljamaa

ajakirjades Eesti kohta kirjutatakse, ja sellest näeme suurt huvi selle vastu. Minule tehti suvel, kui ma Genfis viibisin, ettepanek, et ma veel kord pidin seda seadust resümeeerima, kokku võtma ja selles artiklis kirjeldama, mis ilmunisil on. Just selle seaduse kohta, mis meie põllutöölisi puudutab. Ma tegin seda ja nüüd tuleb mul öelda, et midagi sellest pole enam maksev. Kõik on ümber lükatud. Ma tuletaksin siin veel meelde härra Tamm'e väljendusi viimasel korral, kui see asi kõneall oli. Härra Tamm ütles, et tema toetab ennast ka just rahvusvahelise tööorganisatsiooni väljaannetele. Härra Tamm tahtis tõendada, et kuskil teisel maal ei ole niisugust põllutöölise tööaja äramääramist ega niisuguste segakomisjonide aparati nagu meil. Mina juhtisin tähelepanu selle sama rahvusvahelise tööorganisatsiooni väljaande peale ja palusin härra Tamm'e arvesse võtta Inglismaa, Suur-Britaania seadust 13. augustist 1921. aastast, mis käsitleb põllumajanduse tööliste palga- ja tööolusid. Selle seaduse lhk. 2. § 4. leiab järgmist: „Unverzüglich“ see on ajaviitmata tulevad kogu Suur-Britaania kohalikud pariteetlikud segakomisjonid ellu kutsuda, kellel on ülesandeks järgmiste küsimustega tegemist teha, see on tööpalgaga, tööajaga ja muude töötingimistega põllutöölise juures. Nõnda sama on tööorganisatsiooni poolt välja antud Ungari seadus 1921. aastast nr. 1., mis jällegi käsitleb maatöölise palka. See on seadus 24. veebruarist 1921. aastast. Ma võiksin veel teisi maid ette tuua, aga need maad ei ole suuremalt jaolt Euroopa maad. Ma arvan aga, et sellest küllalt on härra Tamm'e väite ümberlükkamiseks, mida ta siin suure kindlusega ette kandis, et kuskil mujal sellesarnast tööolude korraldamise seadusandlust ei olevat. On olemas. Kui meie aga selle taha tahaksime pageda, et seda kuskil mujal ei ole, siis see väide ei kannata arvustust välja. Ma juhtisin hiljuti siin tähelepanu selle peale ja kandsin „Kajast“ ette, et meie tööliste, niipalju kui töökaitset ja teisi sarnaseid asju arvesse tuleb võtta, sagedasti veneaegsete seaduste peale toetavad. Nüüd meil võeti ühes seaduses see määrus vastu, et tööõnnetuste puhul kannatada saanud tööliste tasu saavad ja see tasumaksimine sünnib ainult endise Vene seaduse põhjal. Kui meil seda ei oleks, ei oleks meil võimalik tasu anda. Ma küsisin töökaitse komisjari käest, kuidas ta niisugustel juhtumistel talitab, ja sain vastuseks, et ta toetab endisele Vene seadusele. Teistest seadustest üleastumiste juures küsisin ma samuti ja ta ütles, et sagedasti ei ole mingisugust muud, kui ainult moraalne tugi. Tööandjad usuvad,

et on mingisugune määrus olemas, mille alusel mõndagi nende juures võib läbi viia. Igal korralikul ja õiguslikul maal, teie rõhutate alati seda õiguslikku maad ja eriti siis, kui teie tahate eraomandust ja selle puutumatus rõhutada, on seaduslik korraldus paratamata vajalik. Ilma seadusliku korralduseta ei saa läbi ja kui teie nüüd kardate, et siit läheb võim töö-hoolekandeministeeriumi kätte, siis olete teie ju ise valitsuse moodustamise juures, ja keda teie selle ministeeriumi etteotsa saate, see on ju täitsa teie käes. Mina võin aga niipalju öelda, et niipalju kui mina oma ringkondades ja parteiseltsimeestelt kuulnud olen, ei ole tööliste praeguse härra ministri Kaarna tegevusega rahul. Ma ei taha öelda, et koguni mitte rahul, igatahes on see rahulolematuse kaugelt suurem, kui pealiskaudu paistab. Siis tehakse just ministri etteheiteid, ja kui nüüd äramääramise võim läheb ministri hooleks, siis öeldakse, et siis lähevad kõik asjad sassi. No ega siis ministril ei ole ükskõik, kuidas ta midagi maksmat paneb. Ta teab, et ta on Riigikogu ja rahva ees vastutav, ta ei hakka ometi niisuguseid asju maksmat panema, mis vastuvõetavad ei ole. Ma võiksin teile öelda, et kui näiteks teie poolt nii äärmiselt mittearmastatud isik, minu parteisõber Leopold Johanson oleks töö- ja hoolekandeminister, kas teie arvate, et ta korraldusi maksmat paneks, mis teile otsekohe nagu piitsalöökk näkku oleks? Mina ei usu seda ja seda võiksite ju veel vähem teiste juures karta. Segakomisjonid, mis see seadus meile on andnud, nagu nad senni on tegutsenud, on oma ees ära elanud ja jääb järele selle seaduse juures ainult määrus, mis juba alguseseaduses kindlaks on määratud. Sellega pandaks siis üldised määrused maksmat, mis trahvi kuuluvuse küsimuse lahendaksid. Kui teie selle paranduse tagasi lükkate, jääks seadus, nagu ta olemas, õhku rippuma. Mu härrad, kas oleks see meie vabariigile või meie parlamendile auks ja kiituseks, kui meie teeme seadusi, mida meie ise teoks teha ei suuda, sellepärast, et need seadused on nii puudulikud, neil puudub peaaegu — trahvimääramine ja missuguse kohtuniku alla see kuulub, missugune täidesaatev organ on. Mina arvan, seda meie enestele hästi lubada ei võiks. Meie peame endid sagedasti mitte ilma õiguseta — eurooplasteks, haritud inimesteks. Seda peaksime ka siin meele pidama!

K. Indermitte (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Selle seaduse § 3. ütleb, et lapsi alla 12. aasta on keelatud põllutöös tarvitada, alaealisi kunni 16. aastani võib

tarvitada ainult kergete tööde juures. Kui seda võiksid lubada põllumehed praegu endi lastele, siis ei saaks sarnast määrust pahaks panna. Aga mis meie näeme igapäevases elus? Ei leita, kõige vähemalt ei ole teada talu, kus talupidaja seda oma lastele lubada saaks või võiks, sellepärast ei saa seda kuidagi õigustatuks pidada. Mul on omal nii elavalt meeles, kuidas ma olin sunnitud 8-aastaselt karjas käima ja kui ma kevadel 12-aastaseks sain, olin suvel heinamaal heina niitmas. Kui ma praegu seda omale meelde tuletan, et kas tahtsid seal vanemad laste töövaevast rikkaks saada, siis võin ma seda kinnitada ja ma usun, kui meie tööle au anda tahame, siis peame ütleva, et seda ainult häda pärast tehakse. Kui seal kõiki neid maksusid, mida siin peaaegu iga seadusega peale pannakse, ära maksta ja ära elada tahetakse, siis ei või seal kaugeltki rikkakssaamisest juttu olla. Selles seaduses räägitakse ka korterioludest. Seal kirjutatakse jälle ette, kui palju õhku peab olema. Vaadake, selles on just sama-sugune asi. Enamuses meie taludes ei ole talupidajad jõudnud siamaani omale korterid muretseda, ja sellepärast arvan mina, et siin ei saa nõudmistega välja tulla, et need pereinemed, kellel omal korterit ei ole, peavad teenijatele seaduses ettenähtud korteri andma. Kui oleks see mõeldav, et kuskilt, ütleva mõni pank, annaks selle raha, millega meie taludele need majad üles ehitataks, mida võiks töölistele kasutamiseks anda, ja kui selle eest protsente maksta ei tuleks, siis oleks see läbiviidav. Sest protsente keegi meie praegustest talunikkudest nende kulude juures praegu maksta ei suudaks. See on minule täitsa arusaamatu. Siis, mille peale siin härra Johanson oma kõnes nii suurt rõhku pani, on kirjalikud lepingud. Härra Johanson kandis siin ühe kirjaliku lepingu teksti ette, mida võimalikult naeruväärseks katsuti teha. See oli kirjalik leping, mida härra Johanson siin ette kandis. Seda tehti nii naeruväärseks. (M. Martna, stp: Ta ei olegi siis nii halb Teie arvates? Põlastusväärseks — ja seda ta ongi!) Sealjuures oli tema arvamine, et palk oli liiga väikene näidatud ja et 30-dast jaanuarist kuni 30. novembrini oli lepingu tähtaeg, ja omalt poolt lisis härra Johanson veel juurde, et mõelge ometi, see on aasta ilma ühe kuuta. Minu arusaamise järgi ei ole see üksteist kuud vaid kümme kuud. Seda rõhutas aga härra Johanson, et see pidi olema aasta ilma ühe kuuta. See oli nähtavasti päris ekslik kõne, ja ma ei imesta selle üle sugugi, sest härra Johanson oli õppinud vabrikutöölise tunde arvama, mitte aga aastatöölise aega. Nii et see eksitus

ei ole väga imeks panna. Aga see kirjalik leping — iseenesest olla ju väga soovitatav... (M. Martna, stp: Ah niisugune leping! No, Teie olete avalik!) ...aga muidugi on see mõeldav ainult niisugusel korral, kui vastav pool seda tahab, peale suruda seda vägise kellelegi ei saa, kes lepingut teha ei taha.

Mis puutub nüüd sellesse üheksatunnilisesse tööpäevasse, siis võtke ka siin jälle meie igapäevane elu ja vaadake temale tõsiselt silma. Ja mis meie näeme? Meie taludes algab töö aasta läbi hommikul kell 5 ja vältab vahet pidamata — ei ole seal pühapäeva, ei jõuluid ega uueaasta püha — kella 9-ni õhtul, muidugi tund või kaks söömaeagu vahepeal. See on ikka oma 13—14 tundi päevas. Ja vaadake, kui nüüd see seadus täies ulatuses maksta hakkab, siis, usun ma, ei mõtle juba keegi tööline, palgaline, nii heatahtlik olla ja sellest mööda minna, siis mõistab seda juba igäüks kasutada. Siis aga kerkib üles küsimus, kas võimaldab meie praegune talupidamine nende sissetulekute juures, mida see praegusel ajal annab, ühe töölise asemel kaks võtta või mitte. Mina arvan, kui ta seda võimaldaks, siis, võib olla, härra Martna ei oleks siin linnas omale maja muretsenud, vaid ta oleks omale talu juba ostnud, mis kasulik oleks olnud. Sellepärast tahan ka öelda, et niikaua, kui see tegelikult veel kuskil läbi viidud ei ole, on see luule ja luule peale ei saa meie ometi oma seadusi ehitada. Mina annaksin ise teile, härrad sotsialistid ja nende poolehoidjad, nõu — ostke talud, müüge linnas maja maha, kui teil selleks muud kapitaali ei ole, ja pange seal talus maksta kõik sotsiaalseadused, pange maksta üheksatunniline tööpäev, — ja ma võin teile kinnitada meie põllumeeste nimel — meie teeme teile seda kõik järgi, muidugi ainult siis, lisan juurde, teeme seda teile healmeelil järgi, kui teie sealjuures ise nalga ei näe. Kui teie aga ikka nalga jäete, siis ei mõtlegi meie seda järgi teha. Nii kaua aga, kui seda tegelikult kuskil läbi viidud ei ole, selleks miskisuguseid arvusi ei ole, mille peale seda põhjendada võiks, on see ainult luule, ja luule peale ei või meie oma seadusi rajada ega sellest välja minna. Selle järgi võiks arvata, et tulevikus — muidugi, kui see seadus maksta hakkab, — muutub meie tööliste palkamine täiesti, ja need töölisel, tahes või tahtmata, nagu minu rühmasõbrad juba ette kandsid, valguvad linna töötatöölise palka saama. Selle vastu ei saa ju keegi muidugi vaielda, see on täiesti mõeldav, muud ei jäägi neil üle. Sellepärast nimetaksin ma veel lõpuks, kui härrad sotsialistid, võib olla,

sellega nõus ei ole, et ise seda eeskujuga anda, siis vast nimetaksid nad, kui see neil teada on — minu kõrvu kahjuks sarnast talu senni ajani kostnud ei ole — sarnase koha, kus see võimalik läbi viia, kõiki neid töötundisid maksuma panna ja nii edasi. Kui teil sarnane teada on, siis paluksin seda küll nimetada. (J. Vain, stp: Kui teie oma alaealisele pojale süüa annate, kas siis selles mõttes, et temast mees saab! Niisama on ka seadusandlust tarvis arendada.) Nii palju kui mina aru olen saanud, anname meie ikka seadusi, milleks meil materjaal tarvitada on, millest välja läheme. Siin ei ole aga mingisuguseid arvasid põhjenduseks, vaid arvatakse ainult, et meie üheksa tunniga välja saame. Aga mina arvan, et meie põllumehed nii uisa-päisa välja ei lähe, vaid nad teevad ikka väikselt katseid, ja ma andsin juba nõu: seadke niisugune majapidamine sisse ja meie tuleme sellele järele. Ma arvan, meie põllumehed ei ole nii tööahned, et nad nii kangesti tööd murda tahavad, vaid et teevad seda hädapärast, sest et teisiti läbi ei saa. Mina ise ei taha ka 16—18 tundi rabeleda. Aga vaadake, niikaua, kui meil kuskil seda eeskujuga ei ole, ja teie seda ka andnud ei ole, ei või meie seda kõike ainult palja luule peale seada. See võiks meile liiga palju maksuma minna. See võib hävitada meie terve põllumajanduse, ja kui on hävinenud meil põllumajandus, siis on ka meie Eesti hävinenud.

K. Tamm (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina kõigepealt vastaksin paari sõnaga härra Martna'le. Härra Martna leiab, et meie põllutöölise seadus küllalt täielik ei olla, temas puuduvat sanktsioonid, ning ta rippuda õhus. Mina tuletaksin härra Martna'le meelde Saksa sotsialistide teguviisi. Härra Martna näikse üldse pooldavat Saksa sotsialistide seisukohti. Seal on mõned kurnis tähtsad mehed, nii öelda euroopaliku tähtsusega, kes töötavad sel alal. Ma juhiksin tähelepanu selle peale, et kui 1918. aastal tööandjate ja tööliste organisatsioonide esitajad põllutöölise seaduse välja töötasid, mida Saksa sotsialistlik valitsus veel sügisel 1918. aastal kinnitas, siis võeti sellesse seadusesse väga palju paragrahve, millel sanktsioon täiesti puudus. Selle seaduse kiitsid Saksa töölisteesitajad täiesti heaks, samuti ka sotsialistlikud ministrid. Selles seaduses on palju niisuguseid paragrahve, mis on ainult soovitusel või rekomendatsioonid. Võtame näiteks selle seaduse § 6., mis on jõusse astunud 24. jaanuaril 1919. aastal. § 6. näiteks on öeldud rahalise palga kohta:

„Der Barlohn ist in der Regel wöchentlich zu zahlen“. See on ka üks sooviavaldus. Termin on küll antud, millal seda rahapalka peab maksuma, kuid on niimoodi öeldud, et kui tööandja seda täpselt ei tee, siis sellest midagi viga ei ole.

Siis mis puutub palgasse, mis natuuras maksetakse, nagu vili jne., siis on selle kohta Saksa seaduses öeldud, et harilikult tuleb seda anda veerandaasta viisi. See ei ole ka kategooriline ettekirjutus, vaid soovitus. Siis kui võtame § 8 tähendatud seaduses, siis on ka selles öeldud, et korteri ja maa tarvitamise ja teiste tarbete väärtus olgu ka lepingus ära tähendatud. Ka siin ei ole kindel eeskiri antud, vaid on Saksa keeles öeldud: „Sollen festgesetzt werden. Ist dies unterblieben, so entscheidet in Streitfällen der Schlichtungsausschuss“. Ka see on ainult rekomendatsioon. See soovitusnorm näiteks on välja antud Saksa sotsialistliku ajutise valitsuse poolt ja just selle normi kohta on öeldud: „Keine Mussvorschrift, Abweichungen sind zulässig.“ Nii et ei pruugi just selle järgi käia.

Võtame edasi siit § 11, mis räägib ületundidest. Siin on jälle rekomendatsioon, et nende eest tuleks 50% rohkem maksta. Ka see ei ole niisugune ettekirjutus, millest mööda ei saa, vaid mis ainult võimaluse korral täita tuleb. Kui võtame selle seaduse § 12., mis räägib tööst pühapäevadel ja puhkapäevadel, siis soovitatakse seal kahekordset päevapalka maksta, kuid ei kirjutata seda kategooriliselt ette. § 15. käsitab seda küsimust, kuidas korterid peavad olema, selles on öeldud, et nad peavad vastama tervishoiu- ja komblusnõuetele, kuid kommentaar seletab, et see ei ole niisugune ettekirjutus, mida täpselt täitma peab. Seal on öeldud: „Die Vorschrift ist nur als Sollvorschrift eingefügt, da infolge der schwierigen wirtschaftlichen Verhältnisse ihre Beachtung nicht immer möglich sein wird.“ Selles öeldakse, et majandusliku seisukorra tõttu ei ole alati selle ettekirjutuse täitmine võimalik, vaid teda tuleb täita siis, kui see võimalik.

Kui vastame § 16. siis näeme, et see on üks niisugune paragrahv, mis on leitud Saksa maal võimalikuks sisse võtta, mida aga meil ei ole. Siin on ka niisugune juhtumine ette nähtud, et tuleb ette ka niisuguseid töölisi, kes oma kohuseid korralikult ei täida. Selle paragrahvi järgi ei ole tööandjad need kurjad ja pahatahtlikud inimesed, vaid neid leidub ka vahet tööliste hulgas. Siin on öeldud, et võib jalamaid tööliste lahti lasta, kes korduvalt tööle hakkamast tõrgub ja oma kohuseid korralikult ei täida. Seal on öeldud: „Wichti-

ger Grund zur sofortigen Lösung des Vertrages ist beharrliche Verweigerung oder grobe Vernachlässigung der Dienstleistungen“. Sellest on näha, et Saksamaa töölised olid niivõrd arusaavad, et nad selle paragrahvi vastu võtsid, mis igasugusesse „Dienstordnung’isse“ oleks kohane olnud ka sada aastat varem.

Siis on ka § 18. mittekindel ettekirjutus, vaid soovitus, kuidas siis talitada, kui tööline peab enne aasta lõppu töölt lahkuma, kuidas siis ta kasutamisel olevat põllusaaki jagada.

Mis sellesse puutub, kuidas Inglismaal on tööaeg korraldatud, siis toetuksin ma selles küsimuses rahvusvahelise tööbüroo ametlikule väljaandele. Näiteks tööaja kohta pakub meile Inglismaa väga mitmesugust pilti. Seal on tööaeg igas kommunaal piirkonnas isemoodi korraldatud.

See küsimus on eriti Shotimaal ja Inglismaal teisiti korraldatud. Inglismaal ei ole seda küsimust parlamendi kaudu korraldatud, vaid seda küsimust on selgitatud ankeedi kaudu, kus vastus saadi 2100 kommunaalvalitsuselt, ja selgub, et seda küsimust lahendatakse kas vanade harjumuste või pruukide põhjal või jällegi tariifepingute alusel. Täna põhjendaksin ma veel lühidalt neid ettepanekuid, mis tegin ühel eelmisel koosolekul. Ma juhiksin tähelepanu nimelt sellele, et meil pandi õnnetujuhtumiste alal maksma see kord, mis Venemaal maksev oli mäetöötuses ja vabrikutes. Seal muidugi oli see arusaadav. Meil pandi seesama kord maksma õnnetujuhtumiste puhul taludes § 9-daga.

Mina seletasin juba, et vastutus § 9. järgi väga vali on, ja et ta ei käi hariliku kohtupidamise viisi järgi. Kohustused ei panda nõudja peale, vaid kostja, tööandja peale. Niisugune kord iseäranis väikses põllumajanduslikus riigis ei ole sugugi vastuvõetav, see kord võib põllumehi kergesti pankrotti viia. See paragrahv võis olla Vene suur-tööstuses kohane, aga mitte meie põllumajanduses. Nimelt on öeldud selles paragrahvis: „Владелец предприятия освобождается от обязанности вознаграждать рабочих и членов их семейств только в том случае, если докажет, что причиною несчастного случая были злой умысел самого потерпевшего или грубая неосторожность его, не оправдываемая условиями и обстановкою производства работ.“ Nii et siin on tööandja — kostja peale tõekstegemise kohustus (onus probandi) pandud.

Peale selle palun ma ettepanekus kahte punkti eraldi hääletada. Teine punkt räägib sellest, et see muudatus-ettepanek, mis on

tehtud § 42. kohta, tuleks tagasi lükata, ja seda tuleks teha järgmisel põhjusel: kui meie § 42.sel kujul vastu võtame, nagu töökaitse komisjon ta esitanud, siis ei oleks sellel paragrahvil juriidiliselt õige mõte, ta oleks teatavas mõttes absurdne, sest seaduste rikkumiste eest ei karista § 29. rahukogu nuhtluseaduse alusel, vaid siis tuleks üks eri-paragrahv luua, sest § 29. põhjal karistatakse sunduslike määruste rikkumiste eest ja seaduslike korralduste rikkumiste eest, aga mitte seaduse rikkumise eest. Panen ette minu parandus-ettepanek vastu võtta.

Juhataja **T. Kalbus**: Järjekorras oleks sõna rkl. Tonkman’il, kuna rkl. Tonkman II lugemisel kaks korda sõna tarvitanud, siis kodukorra § 65. põhjal ei saa ma enam rkl. Tonkman’ile sõna anda.

K. Saavo (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Põllutöölise seisukord on viletsam kui vilets. Ei ole ühtki maad ega rahvast, kus oleks nii pikk tööpäev, hommikul päikese tõusust kunni loojaminekuni. (Vahelhüüded. M. Martna, stp: Teie oma mees kõneles ometi, et ta 18 tundi tööd teeb, või tahate seda valeks ajada.) Umbes pool tundi võib ta päeva kohta puhkust saada. Terve tööaeg on umbes 15—16 tundi pikk. Ja kui nüüd kogupõllumehed ütlevad, et nad peavad katsuma võimalikult palju tööd teha kuival ajal, siis pean ma tähendama, et ka vihmasel ajal on neil tegemist. Pean tähendama, et põllutöölised on täiesti orjade seisukorda sattunud, see tuleb sellest, et meil valitseb ülemaaline tööpuudus. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Ärge sellest rääkige, ega mina ei saanud sõjaväeteenistusest nii kõrvale hoida kui Teie, ma pidin ilmasõjast osa võtma. Nüüd valitseb üldine suur tööpuudus. Kui oleksid statistilised andmed käepärast, siis oleks täielikult näha, et nendes taludes, kus enne peeti 3—5 töolist, kes aasta läbi tööd said, nüüd ainult 2—3 on. Nõnda et enamasti igal talul umbes 2 töolist puudub endisega võrreldes. See tuleb sellest, et tööaeg liiga pikk on. Võetakse igal töölisel viimane higi ja veri välja. Kui nüüd kogupõllumehed tahavad tähendada, et meie ei või ju kõrgemat palka maksta ega ka lühemat tööaega lubada, siis ei tule sellega välja, siis tahaksin ma selle peale tähelepanu juhtida, kuidasviisi tulevad need välja, kes on teise käest kohad võtnud, nõndanimetatud pooleteramehed. Üks korralik pooleteramees maksab 300—500.000 marga väärtuses põllusaadusi. Mõelge, nad maksavad 300—500.000 marga väärtuses põllusaadusi ära ja teevad

täielikult oma töö, peavad niisamuti kartulid võtma ja ka muid töid tegema korralikult, sest vastasel korral võtaks peremees terve saagi ta käest ära. Vaadake, rkl. Tonkman küsis, et kust see tuleb, et sel ja sel ajal kartulid võtmata ja rukkid mahategemata ja korjamata jäetud. Asi on selge — tahetakse väga väikese tööjõuga läbi ajada ja kõik ära teha. Lüüakse 4—6 talu kokku ja siis, kui rehepeksmine tuleb, siis kestab see ligi 2 nädalat ja nii kaob kõige kuivemal ajal aeg. Kui rehed viimaks pekstud, tulevad vihmased ajad ja siis ei ole enam midagi teha. Vähe palgatakse siis suuremat tööjõudu ja kas peaks kuskil teisel maal nii väikese tööjõuga töö ära tehtama kui meil. Meil on praegu maal igas vallas, kui meie järgi vaatame, saunikud, kes peavad kunni 50 päeva ühe sauna eest tegema ja seda kõige paremal tööajal. See on tõsi ja selle kohta võin ma andmeid tuua, 25—50 päeva sarnasel juhtumisel, kui saunikul kartulimaa ja lehm on, nende eest veel eraldi päevad. Teie ütlete, mispärast nad linna on tulnud, aga öelge, mis nad maal peavad tegema, kui nad ainult saunahurtsiku eest peavad 25—50 päeva tegema. Muidugi teie ei loobu kunagi oma endisest mõttest. Kui suured teened olid töölistel sõjaajal, kõik sõjakulud ja rekvisitsioon tuli tööliste higist ja verest maksta. See on tõsi, ehk küll põllumehed rekvisitsiooni andsid, aga kui meie vaatame, missugune oli sel ajal tööliste olukord, — nad said, nagu Saksa okupatsiooni ajal, nael leiba päevas. Nüüd loodab Eesti põllutööline paremat, aga nii kui näha, läheb asi kord korralt halvemaks. Muidugi põllumehed ütlevad, et nad ei tule sellega välja. Teie ütlesite, et see olevat riiklikule seisukorrale hädaohtlik. Mina arvan, et kui see seaduseelnõu niisugusel kujul vastu võetakse, ja rahvast nii pinevil peetakse ja orjata lastakse, et see riiklikult seisukohalt hädaohtlik on. Samasugune asjaolu oli põhjuseks ka endisel ajal Roomas, kus mässud tõusid, millest ka valitsus jagu ei saanud, kui suurnikud, nagu teie, kogupõllumehed, hakkasid rahvast kurnama. Ka Kreekamaal enne Kristust oli riik hukkaminekul, nemad olid osavamad kui teie. Nad võtsid vastu Sooloni riiklikud uuendused ja andsid vähemalt liigsed maad ära. Kui nüüd teie soovisite seaduseelnõu uuesti tagasi lükata, siis muidugi on see teile hea, aga põllutöölisele mitte põrmugi. Kas tal on hea või halb, aga tal ei ole kuskile minna — linnas tööd ei ole. Ka pühapäeval ei ole põllutöölisel vaba aega, näiteks, kui tulevad peremehele külalised, peab ta nende hobuseid talitama. Kui talusulane peremehe nõudmisi ei täida, siis öeldakse talle, et ta võib ära

minna ja järgmistel aastatel ta omale enam sarnast töolist ei palka, kes ta nõudmistele vastu räägib.

On põhjendamata väited, kui oleksid statistilised andmed, et maal tõesti suur tööliste puudus, nagu siin juba eelkõneleja rääkis. Maal aga tööd ei ole ja metsa ka kõik minna ei saa.

Juhataja **T. Kalbus**: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Tonkmanil.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Faktiliseks märkuseks pean ma tähendama, et minu peale on oldud pahane, et ma olen julenud öelda, et tööpuudust maal üldse ei ole. Pean niipalju tähendama, et niikaua kui meil Eestis tööpakkumisi on, tööpuudusest kõneleda ei saa.

Juhataja **T. Kalbus**: Lõpusõna on arundjal.

Aruandja **J. Voiman**: Käesolev seadus puudutab ainult seda küsimust, et põllutööliste palga korraldamise seadus väga puudulik on senni olnud, nimelt puudusid karistusemäärad põllutööliste palgaolude korraldusseaduses. Mis puutub nüüd neisse mõtteavaldustesse, mis selle seaduse arutamise juures esile toodi, siis pean ma tähendama, et väga vähe puudutati seda seadust ja toodi ainult üksikuid väiteid ette. Kõigi kõnelejate, niihästi pahemkui ka parempoolsete üldine arvamine on see, et seadus tõesti õhus ripub, ja see puudus tuleb kõrvaldada, sest muidu kaotab seadusandlik võim oma autoriteedi. Sellepärast oleks tingimata tarvilik, et esitatud seaduseelnõu vastu võetaks. Mis puutub üksikutesse ettepanekutesse, siis pean tähendama, et rkl. Johanson'i ettepanek oli töökaitse komisjonis arutamisel ja töökaitse komisjoni nimel ma selle ettepanekuga ühineda ei saa. Teised kaks ettepanekut on puht redaktsioonilised, nii et nendega võib ühineda. Härra Riigikogu liikme Tamm'e poolt on tehtud ettepanek, kahe esimese rea järgi võtta sõnad: „§ 9 kaotatakse ära“ ja teiseks komisjoni ettepanek § 42. muutmise kohta. Komisjoni ettepanek § 42. tagasilükamise kohta tähendaks sedasama, et seadus jäetaks õhku rippuma, ja sellepärast ma selle ettepanekuga ühineda ei saa. Aga kui tahetakse § 9 ära kaotada, siis tuleb see eriparagrahvina arutamisele võtta.

Juhataja **T. Kalbus**: On tehtud järgmised ettepanekud: 1) rkl. K. Tamm'e ettepanek, seaduseelnõu tekstis kahe esimese rea järgi võtta sõnad „§ 9 kaotatakse ära“ ja

kommisjoni ettepanek § 42. muutmise kohta tagasi lükata, nimelt read 3. 4. 5. ja 6. välja jätta. Mina kavatsen viimase ettepaneku eriti hääletada, ja Riigikogu liikmed võivad siis ise järeldused teha, kas see vastu võtta või mitte.

Siis on ettepanek rkl. Voiman'i poolt, millega ta komisjoni aruandjana ühinenud on: 1) võtta sõnade „Rahukogu nuhtluse seaduse“ asemele „rahukohtu trahviseaduse“ ja teine ettepanek: seaduseelnõu tekstis sõna „antavate“ asemele võtta „antud“, nende parandustega on ka aruandja ühinenud, nii et need kaks redaktsioonilist ettepanekut hääletamisele ei tule.

Siis on rkl. Johanson'i poolt ettepanek, seaduseelnõu teksti erilõikena sisse võtta „§ 41-a. Juhtumistel, kus maakonna segakomisjonid või üleriiklik segakomisjon käesolevas seaduses nende peale pandud ülesandeid (§§ 18 ja 33) ei täida, või üleriiklik segakomisjon § 39. nimetatud määrusi § 41. tähendatud tähtajaks töö- ja hoolekandeministeeriumile ei saada, annab sunduslikud määrused, kus käesolevas seaduses segakomisjonide peale pandud ülesanded otsustatud, järgneva põllutööaasta kohta hiljemalt 1. märtsiks välja töö-hoolekandeministeerium.“

Esimesena tuleks hääletamisele rkl. K. Tamm'e ettepaneku esimene osa: kahe esimese rea järgi võtta sisse sõnad „§ 9 kaotatakse ära.“ (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on antud 26 häält, vastu 25 häält, seega on ettepanek vastu võetud. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: ettepaneku poolt on antud 30 häält, vastu 31 häält, 1 erapooletu, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Nüüd tuleb hääletamisele rkl. K. Tamm'e ettepaneku teine osa, et seaduse tekst, välja arvatud kaks esimest rida, välja jätta. See on eitav ettepanek, ma kavatsen seda hääletada „poolt“, ja Riigikogu liikmed hääleta-

mise juures teevad ise vastavad järeldused. (Hääletatakse.) Komisjoni ettepaneku poolt § 42. muutmise kohta on 25 häält, vastu 24 häält, seega on teksti osa vastu võetud. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt on antud 28 häält, vastu 31 häält, seega on see seaduseelnõu osa välja jäetud.

Nüüd tuleks hääletamisele rkl. Johanson'i ettepanek, mille ma ette kandsin. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 24 häält, vastu 30 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Järele on jäänud seaduseelnõu tekstist ainult esimesed kaks rida. (Hääletatakse.) Poolt on antud 27 häält, vastu 28 häält, seega tagasi lükatud. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt on antud 29 häält, vastu 33 häält, seega on seaduseelnõu teksti järelejäänud osa tagasi lükatud.

16. Riigiteenijate ühekordse toetuse seaduse arutamisel äravõtmine.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **E. V e b e r m a n**: Motiivid, mis ette kandsin sellenimelise seaduse vastuvõtmisel, nimelt et asi ise on otsustatud teise seadusega, kuhu käesolev seaduseelnõu on materjaaliks võetud, teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku, käesolev seaduseelnõu arutamisel ära võtta.

Juhataja **T. Kalbus**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

(Hüüded: Lõpetada!) Nõutakse koosoleku lõpetamist. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on otsustatud koosoleku lõpetada. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 9.05 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **T. Kalbus**.

Abisekretäär **L. Raudkepp**.

